

Gönderilme Tarihi : 26.01.2021
Kabul Tarihi : 29.03.2021
DOI : 10.32705/yorumyonetim.868996

Araştırma Makalesi/Research Article

SOSYAL SERMAYENİN GÖÇ VE ETNİK GİRİŞİMCİLİK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: İZMİR'DEKİ SURİYELİ KÜÇÜK GİRİŞİMCİLER

Handan AKYİĞİT

Dr. Öğr, Üyesi Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
hakyigit@sakarya.edu.tr, **ORCID ID:** [0000-0002-7619-1638](https://orcid.org/0000-0002-7619-1638)

Zeynep BAKİ

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü
zeynepbaki94@gmail.com, **ORCID ID:** [0000-0001-8347-6319](https://orcid.org/0000-0001-8347-6319)

ÖZ

Bu makalede İzmir'deki Suriyeli küçük girişimcilerin etnik ekonomilerinin yaratılmasında sosyal sermayenin etkisi tartışılmaktadır. Çalışmada öncelikle göç bağlamında sosyal ağlar ve sosyal sermaye ilişkisi; etnik ekonomi ve girişimcilik kavramları ele alınmaktadır. Daha sonra İzmir iline Suriyeli göçünden ve bu yerleşim alanında bulunan Suriyelilerin girişimcilik faaliyetlerinden bahsedilmektedir. Çalışmanın devamında İzmir'deki 17 Suriyeli küçük girişimcilerle nitel yöntemle dayalı mülakat aracılığıyla gerçekleştirilen saha çalışmasından elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda Suriyeli küçük girişimcilerin göç etme sürecinde sosyal sermayelerinin etkisi ele alınmıştır. Daha sonra kendi aralarında oluşturdukları etnik girişimcilik ve etnik ekonomi ağının oluşum sürecinde sosyal sermayenin etkisi ele alınmıştır. Sonuç itibarıyla değişen sermaye biçimlerinin yanında sosyal, ekonomik ve beşerî sermayelerin girişimcilik üzerindeki etkisine odaklanıldığında sosyal sermayenin işlevselliği dikkatleri çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Etnik Ekonomi, Etnik Girişimcilik, Suriyeli Girişimciler, Sosyal Sermaye, Sosyal ağ.

THE IMPACT OF SOCIAL CAPITAL ON MIGRATION AND ETHNIC ENTREPRENEURSHIP: SMALL SYRIAN ENTREPRENEURS IN IZMIR

ABSTRACT

This article discusses the effect of social capital on the creation of ethnic economies of Syrian small entrepreneurs in İzmir. Social networks and social capital relation in the context of migration; ethnic economy and entrepreneurship concepts are covered. Later, the Syrian migration to İzmir province and the entrepreneurial activities of Syrians in this settlement area are mentioned. In the continuation of the study, findings obtained from the field study conducted through in interviews based on qualitative method with 17 Syrian small entrepreneurs in İzmir were included. In line with the findings obtained, the effect of social capital of Syrian small entrepreneurs in the migration process was discussed. Then, the effect of social capital in the process of ethnic entrepreneurship and ethnic economy network they formed among themselves was discussed. As a result, when focusing on the effects of social, economic and human capitals on entrepreneurship besides the changing capital forms, the functionality of social capital draws attention.

Keywords: Ethnic Economy, Ethnic Entrepreneurship, Syrian Entrepreneurs, Social Capital, Social Network.

GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar uzun olan göç olgusu, her ülke için farklı şekillerde tezahür etmiş bir hareketliliklerdir. Son zamanların görüp görebileceği en büyük insani krizi olarak nitelendirilen Suriye iç savaşı ise başladığı günden itibaren etkisini her geçen gün biraz daha artırarak tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Etkisinin 9 yılı aşkın süredir devam ettiği Suriye iç savaşı, 2011 yılında başlamış olup 2013 yılında silahlı saldırılarla devam ederek Suriyelilerin ani ve kitlesel bir şekilde ülkelerini terk etmeleriyle sonuçlanmıştır. Türkiye ise jeopolitik konumu gereği hem de uygulamış olduğu “açık kapı politikası” nedeniyle bu durumdan ciddi biçimde etkilenmektedir. Türkiye, ülkeye girişlerdeki süreklilikten kaynaklı Suriyelileri ağırlama gücünü çekerken Türkiye’de hem sosyo-politik hem de akademik bağlamda Suriyelilerin entegrasyon konusu ciddi şekilde tartışılmaktadır. Bu kapsamda yapılan çalışmalarda ağırlıklı olarak Suriyelilerin göç ve Türkiye’ye entegre olma sürecinde yaşadıkları sıkıntılar ve bunlara yönelik çözüm önerileri dile getirilmektedir. Ele alınan bu çalışmalarda ağırlıklı olarak Suriyelilerin göç süreci ile ilgili en temel sorunlar arasında hukuki statülerinden kaynaklanan belirsizlikten kaynaklanan sorunlara dikkat çekilmekteydi. Gittikçe sığınmacıların sayılarının artmasıyla birlikte mevcut sıkıntıları aşabilmek adına Türkiye hukuki anlamda birtakım yasal düzenlemeler yapmıştır (Kirişçi, 2014). Bunlar arasında ilki Suriyelilerin statüsüne yönelik olan yasal düzenleme olmuştur. Bilindiği üzere Türkiye, 1951 tarihli Mültecilerin Statüsüne ilişkin Cenevre Sözleşmesini ‘coğrafi sınırlama’ çekincesiyle imzaladığından Avrupa dışından gelenlere mülteci statüsü vermemektedir. Dolayısıyla ülkelerindeki savaştan kaçarak Türkiye’ye gelen Suriyeliler Türkiye’de mülteci statüsü elde edememektedir. Türkiye, 2011 yılında başlayan göçlerin ardından Suriyelileri ilk olarak ‘misafir’ olarak adlandırmış; ancak bunun hukuki bir karşılığı olmadığı için Ekim 2011’de Suriyelilere ‘geçici koruma statüsü’ vermiştir. Bu geçici koruma statüsü Mart 2012’de çıkarılan 62 sayılı yönerge ile de kabul edilmiş (ORSAM, 2014) ve “geçici koruma”ya ilişkin yönetmelik 22 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Resmi Gazete, 2014).

Ancak Suriyelilerin entegrasyon sürecinde önemli faktörler arasında yer alan gündelik geçim kaynaklarını oluşturan istihdam ve ekonomik kaynak konusundaki yasal düzenlemelerdeki gecikmeler ciddi sorunları beraberinde getirmeye devam etmiştir. Aksayan yasal uygulamalara karşılık Türkiye’de Suriyelilerin buldukları bölgelerde kendi aralarında oluşturmaya başladıkları etnik ekonomi ağı dikkatleri çekmektedir. Göçmenlerin göç ettikleri yeni yerleşim mekanlarında gündelik yaşamlarına devam edebilmek ve ekonomik gelirini elde edebilmek için girişimciliğe yönelmeleri yaygındır. Bu bağlamda etnik girişimciliğin gelişme evresini etkileyen en önemli faktörler arasında sosyal sermaye ağının yer aldığı belirtilmektedir (Ojo, 2013). Türkiye özelinde ele alınan çalışmalarda da Suriyelilerin göç etme kararında ve girişimcilik sürecinde aktif bir role sahip olan sosyal sermaye ağının, aynı zamanda etnik ekonomi ağının da bir uzantısı olduğu ifade edilmektedir (Akyiğit, 2017; Koyuncu, 2020). TEPAV (2019) ve TOBB (2017) tarafından gerçekleştirilen kapsamlı araştırma raporlarında 2013 yılından itibaren Türkiye’de Suriyeli girişimcilerin sayısında ciddi anlamda artış olduğu ifade edilmektedir. Bu veriler Türkiye’de de göç aktörlerinin sahip oldukları sosyal sermaye ağının yansıması olarak karşımıza çıkan etnik girişimcilik ve etnik ekonomi gibi konuların Suriyeli girişimciler özelinde ele alınması gerektiğinin önemini göstermektedir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de İzmir’de yaşayan Suriyelilerin sosyal sermayelerinin mültecilikten girişimciliğe doğru evrilen süreçteki etkisini anlayabilmektir. Bu kapsamda çalışmada temel olarak sosyal sermayenin göç edilecek yer kararında ve girişimcilikte etkisi ele alınmaktadır. İzmir’deki Suriyeli küçük girişimcilerin göç sonrasında sosyal sermayelerinin beşerî ve ekonomik sermayelerinin işlevsel etkisi etnik girişimcilik ve etnik ekonomi konuları bağlamında tartışılmaktadır.

1. Göçte Sosyal Ağ (İlişkiler Ağı) ve Sosyal Sermaye

Literatürde kitlesel göçün, ekonomik, siyasi ya da sosyal nedenler sonucunda bölgedeki tüm katmanları içererek gerçekleştiği ve zorunlu göç ile özdeşleştiği ifade edilmektedir. Zincirleme göç türü ise bireysel veya özerk bir şekilde göç kararı vermekten ziyade üyesi olunan birimi dikkate alarak bağımlı bir şekilde göç etme türüdür. Bu bağlamda gidilecek yer hakkında önceden göç edenlerden edinilen bilgiler dâhilinde önceden gidilenlerle kurulan ilişki ağları bilgi birikimi sunarken olası risk ve maliyetleri de

azaltmaktadır (Kaygalak, 2009: 12-13). Sosyal bağların akrabalık ve topluluk üyeliğine dayandığı fikri zincirleme göç işlemlerini kolaylaştırdığına dair ifadeler yer alırken zamanla göç ağları ifadesi de zincirleme göç teriminin yerine kullanılır hale gelmiştir (de Haas, 2010: 1589). Bu bağlamda literatür dikkate alındığında göç ağları hakkındaki tanımlamalar bazı ipuçları sunmaktadır. Özellikle araştırmanın amacına hizmet etmesi açısından göç edilecek ülke, o ülkedeki iş fırsatları, yaşama olanakları ve göç yolları hakkında daha önceden o ülkeye göç etmiş kendi akraba ya da tanıdıklarından tamamen enformel kaynaklarla ve birincil ilişkiler vasıtasıyla bilgi edinme söz konusudur. Dolayısıyla ulaşılan bilgiler ışığında göç kararı veren kişilerin oluşturduğu zincirleme göç sürecindeki belirleyici gücün, ilgili göç sürecinin başarıyla sonuçlanması ve tüm akrabalık ağı için fırsatlar zinciri sunmasında yattığı sonucuna varılabilir (Korkmaz, 2011: 11-12). Göçü destekleyen resmi siyasetlerin varlığı, diğer göçmenleri de göç konusunda cesaretlendirirken harekete geçilmesi göç ağlarının kurulma sürecini başlatır. Bu ağlar, bireylerin diğerleriyle iletişim içinde olmasına bağlı davranışlara yansır ve faaliyette bulunan bağlantılı bireyin konumu itibarıyla davranışlarını kontrol altına alır. Üstelik göçmenlerin kararlarında en büyük paya sahip olan bireysel veya kolektif öznelerin arasındaki mevcut bağlar, göç sürecinde yaşanan mağduriyeti asgari seviyeye indirerek göçün başarıya ulaşmasında rol oynar (Faist, 2003: 38-39). Göçmen ağları ise göçmenleri birbirlerine bağlayan kişilerarası bağlar olarak nitelendirilebilir. Yani göçmen ağları göçmenleri, eski göçmenleri ve göçmen olmayan bireyleri akrabalık, arkadaşlık ve ortak paylaşılmış kökenler ekseninde varılan hedef ülkede birbirine yaklaştırır ve kişilerarası bağların kurulmasında önemli bir rol oynar (de Haas, 2010: 1589). Bu bağlamda göçmenleri aileleriyle bir araya getirmeyi amaçlayan politikalar, göçmenlerin ilişkilerini güçlendirirken mevcut göçmen ağları göçün dinamiklerini anlamaya, göçle ilgili geleceği kestirmeye, zaman ve mekânda göçün genişlemesiyle ortaya çıkan sorunlara çözüm aramaya yardımcı olur. Göç ağına dair çıkarılacak en genel tanımı Massey, göçmenlerin yeni geldikleri mekândaki göçmenlerle ve geride kalanlarla kurdukları ilişkilerin bütünü şeklinde yapmıştır (Kaya, 2017: 20-21). Kısaca ifade edilen bu tartışmalar göç sürecinde sosyal ağların oldukça önemli olduğunu göstermektedir. Kuşkusuz göçmen davranışlarının aile ve cemaat dinamiklerinin yanında tarihsel geçmişten de verimli şekilde etkilendiği de göz ardı edilmemelidir. Aslına bakılırsa göçmenlerin yeni yerleşmeye çalıştıkları yerleşim alanlarına dair sahip olduğu bilgiler, sınırlı ve kısıtlayıcıdır. Göçmenler maruz kaldıkları engellemeler, kısıtlılıklar ile kültürel ve sosyal sermayeleri ile baş ederler. Bundan dolayı göç sürecini etkileyen sosyal ağlar ile göçmenlerin entegrasyon sürecini etkileyen sosyal sermayenin dikkatli bir şekilde ele alınması önem arz etmektedir. Bilindiği üzere amacı toplumun doğasını anlamak olan sosyal bilim kavramlarının, diğer bilim dallarının kavramları ile kıyaslandığında üzerinde hemfikir olunan tek bir tanımları bulunmamaktadır. İnsanların kurdukları ilişkileri açıklamak için kullanılan sosyal sermaye kavramı da bunlardan sadece biridir. Sosyal sermaye, bireysel veya kolektif öznelerin arasındaki toplumsal yapıdaki kolaylaştırıcı işlemlerle söz konusu sistem tarafından sağlanan yararlılardan oluşmaktadır (Faist, 2003: 39). Nitekim zaman içerisinde farklı boyutlarda anlam kazanan sermaye kavramı, sanayi toplumunda “neye sahipsin?” sorunun karşılığını temsil ederken bilgi toplumuna geçişle “ne biliyorsun?” sorusuna evrilmiş ve günümüz iletişim toplumunda “kimi tanıyorsun?” sorusunun cevabı şeklinde anlam kazanmış soyut bir kavram halini almıştır. Sermaye kavramının bu şekilde evrim geçirmesi ve anlam genişlemesi yaşamasıyla ekonomik ve sosyal yaşamın kesiştiği noktada daha net açıklamalar yapabilme yetkinliğine kavuşulmuştur. Bu bağlamda sosyal sermaye, güvene dayalı sosyal etkileşimin sosyal ve ekonomik faydaya dönüşmüş halidir (Karagül, 2012: 61).

Asıl görmesi gereken değere 1970’li yıllardan itibaren Pierre Bourdieu, James Coleman ve Robert D. Putnam sayesinde ulaşan sosyal sermaye kavramının ilk sistematik analizi, kavramı gerçek veya potansiyel kaynakları bir araya getiren dayanaklı ağlar ya da daha az kurumsallaşmış ilişkiler olarak tanımlayan Bourdieu’ye aittir (Portes, 1998: 3). Bourdieu, sermaye biçimlerinin birbiri yerine kullanılamayacağını fakat hepsinin tek tek birbiriyle bağlantısının olduğunu ve bu bağlantının göz ardı edilemeyecek şekilde işbirliğine dayandığını ifade etmiştir. Bourdieu farklı temeller üzerine yapılandırılmış sosyal sermayeyi, birikmiş tarih olarak nitelendirdiği toplumsal dünyada, sermayeden birikmiş emek olarak bahsetmektedir. Bourdieu’nün ifadesi ile sosyal dünya birikmiş tarihtir; sermaye madde biçiminde ya da içselleştirilmiş ‘dâhil edilmiş’ şekilde birikmiş işten oluşmaktadır. Sermayenin kişi veya gruplara metalaştırılmış sosyal enerjiyi sahiplenilme olanağı sunması şahsen ve özel olarak öğrenilebilmesinden kaynaklanmaktadır.

Birbirinin yerine dolduramayan küçük parçacıkların birikiminden oluşan sosyal dünyayı anlamlandırabilmek adına öznel ve nesnel yapıların özünde bulunan gücü temsil eden sermaye kavramını kullanmak önemlidir (Bourdieu, 1986: 241).

Metodolojik bakımdan bireyselci olan Coleman, aktörlerin kendi menfaati uğruna başkalarını düşünmeden hareket edebildiğinin altını önemle çizmiştir. Sosyal sermaye mefhumunu toplumsal çıkarları açıklamak için araç olarak kullanan Coleman, bireylerin kendi çıkarları doğrultusunda en doğru davranışın rekabet etmek olduğunu bile bile işbirliğini seçmelerindeki ana unsurları sosyal sermaye kavramı ekseninde açıklığa kavuşturmuştur. Coleman'ın düşüncesinde sosyal sermayenin, bir bakıma uyumlu olduğu klasik ekonomi anlayışındaki piyasanın "görünmez eli" rolünü üstlendiği fikri yatmaktadır (Field, 2008: 30). En nihayetinde sosyal sermayeyi beşerî sermayeyle kıyaslayan Coleman, fiziksel sermayenin üretimi kolaylaştırmak amacıyla şekillendirilen araçlar için gerekli olan malzemelerdeki değişimlerden oluşturulduğunu izah etmektedir. Fiziksel sermaye kapsamına giren beşerî sermayenin ise bireylerin değişen dünya düzenine uyum aşamasında edindikleri yetenek ve ortaya çıkan kapasitedeki değişimlerden oluştuğunu vurgulamaktadır. Putnam ise sosyal sermayeyi sivil katılım, karşılıklı yarar için organize hareket, işbirliği sağlayan iletişim ağları, norm ve güven benzeri yapılardan oluşan sosyal örgütlenme özellikleri olarak tanımlamıştır. Sosyal sermayenin mevcut olduğu topluluk içinde birlikte çalışmanın kolay olduğuna sıkça vurgu yapmıştır (Harriss ve Renzi, 2010: 7-8).

Literatürde yer alan tartışmalara genel olarak bakıldığında göç sürecinde ve sonrasında sosyal ağlar (ilişkisel ağ) kadar sosyal sermayenin önemi özellikle yeni yerleşim mekânının belirlenmesinde, 'güven' duygusunun gelişmesine, adaptasyon sürecine ve temel sosyo-ekonomik ihtiyaçların giderilmesine yönelik konularda açığa çıktığı görülmektedir (Öğüt ve Erbil, 2009: 10-11). Bu anlamda Suriyelilerin adaptasyon sürecini ve ekonomik entegrasyon sürecinin nasıl geliştiğini anlayabilmek için etnik ekonomi ve etnik girişimcilik konuları tartışılması gereken önemli bir alt başlığı oluşturmaktadır. Çünkü göçmenler özelinde girişimcilik konusu özellikle entegrasyon sürecinde ilk olarak göç eden bireyler tarafından gerçekleştirilen en önemli eğilimler arasında yer almaktadır.

1.2. Etnik Ekonomi ve Etnik Girişimcilik

Egemen topluluk tarafından etnik olana hangi perspektiften bakıldığı aynı zamanda etnikliğin nasıl algılandığıyla ilişkili bir durumdur. Bu bağlamda kullanım alanı bir hayli geniş olan etnik metaforuna diyalektik düşüncenin hâkim olduğu günümüzde nasıl gönderme yapıldığı, ayrıca araştırılması gereken alandır. Etnik kavramının meşru kullanım alanına giren etnik ekonomi ve etnik girişimcilik kavramlarını, çalışmalarda ortaya çıkan paradokslara açıklık getirmek adına ayrı ayrı ele almak önem arz etmektedir. Etimolojik bakımdan "ethnos" teriminin tarihsel dayanağı Yunanlılara kadar uzanmaktadır. Ethnos kavramının kullanım alanları ise en yalın haliyle aidiyet duygusuyla bütünleşmiş aynı soya dayalı biyolojik özellik verilerini ima etmektedir. Bunların yanında soya dayanan mitleri ve ortak bir geçmişe sahip olan din, dil gibi etno-kültürel kategoriler bakımından "ethnie" kavramı, kişiyi farklılıklar ekseninde diğerlerinden ayıran kimlik özelliklerine sahip olmakla eşdeğer bir terimdir. Etniklik kavramı genel anlamda aynı antropolojik köken, paylaşılmış mekân, din, kullanılan dil, ortak ulusal geçmiş gibi öğelerden meydana gelen sistematik bir kültürel yapıyı benimsemiş ve aralarında karşılıklı duygusal bağ bulunan topluluklardan oluşmaktadır (Tekinkaya, 2015: 20-23). Egemen toplum içerisinde niceliksel bakımdan daha az olan bu etnik topluluk grupların hayatta kalabilmek adına ev sahibi ülkede çalışmaları bir zorunluluktur. Fakat bu etnik azınlıkların eğitim ve becerilerindeki düşüklük, işveren tarafından maruz kaldıkları ayrımcılık ve dil bilmeme gibi engellerden dolayı ücretli iş bulmakta zorlandıkları da bir gerçektir. Alan yazınında sadece en belirginlerini dillendirdiğimiz bu sorunlardan kaynaklı etnik topluluk üyelerinin serbest mesleklere özelde ise girişimciliğe yöneldiği görülmektedir. Göçmenlik ağlarına dayanan bu girişimcilik süreci destekleyici etnik iş ağları, tanıdıklık bağlantılarıyla elde edilen resmi işgücü kaynaklarına ulaşma imkânı, göç eden göçmenler arasında girişimciliğe olan eğilim ve kendi ülkelerindeki girişimcilik geleneklerini gelinen ülkeye aktarma isteklerini içermektedir (OECD, 2007: 101).

Dolayısıyla paylaşılmış bir göç deneyimi olan etnik grup üyelerinin yaşamlarını devam ettirebilmek için ticarete atılıp etnik girişimcilik modeli sunmalarıyla oluşturdukları ekonomi modeli ise etnik ekonomi

olarak sembolleşmiş bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Etnik girişimciler arasında işlerlik kazanan etnik ekonomi kavramı, genel işgücü piyasası dışında kalan etnik azınlığı temsil eden kendi işyerinde çalışanlardan, etnik işverenlerden ve onların etnik çalışanlarından oluşmaktadır (Light ve Gold, 2000: 4). Etnik ekonomi kapsamında “etnisite temelli sosyal ağlar, kişilere iş fırsatları hakkında bilgiye ulaşma imkânı sağlamakta, belirli iş alanlarının belli bir etnik grubun tekelinde kalmasını sağlamakta, emek kaynağı ve finansal destek sağlamakta ve insan sermayesi ile ilgili olan eksikliklerin giderilmesini sağlamaktadır” (Light, 1972 akt. Akyığıt, 2016: 153). Bu modelde kişilerin sahip oldukları sosyal ağ ve bağlantıların, sunulan istihdam fırsatlarından etnik grup üyelerinin birbirlerini haberdar etmesiyle işlerlik kazandığı sonucuna ulaşılmaktadır. Rasyonel yetiler arasında yer alan etnik iş kontrolü, grup üyeleri arasında birbirlerini destekleyerek zamanla küçük sermayelerle mikro girişimciliğe kaynaklık etmektedir. Bu doğrultuda kendi hesabına çalışmaya başlamak için küçük ölçekli işletme açan etnik girişimcinin zamanla ait olduğu etnik grup üyelerine istihdam sunup işveren konumuna evrildiğini söylemek yerindedir (Tekinkaya, 2015: 46). Etnik ekonomi, ilk olarak tüccar azınlıklara hitaben ortaya çıkmış ve zamanla kullanım alanı genişleyerek tüm göçmenlerin ve etnik grup mensubu bireylerin ekonomik anlamda kendilerini koruma ve bağımsızlık stratejilerini içeren bir kavram haline gelmiştir (Tekinkaya, 2015: 30). Dolayısıyla bağımsızlık güdüsü, imkânların kısıtlılığıyla bütünleşerek göçmenleri serbest meslek arayışına itmektir. Bu doğrultuda mikro işletmeci olarak hayatlarını idame ettiren etnik kimlik sahibi göçmenlerin egemen sınıftan ayrılarak kendi etnik üyeleri arasında fonksiyon göstermeleri, etnik ekonominin sürdürülebilirliğiyle varlık kazandıklarına işaret etmektedir.

Küreselleşen dünya ile birlikte ülkeler arası sınırlar eskiye nazaran daha şeffaf bir hal almıştır. Böylelikle sınır ötesi geçişlerin getirisi olan göçlerin kolaylaşmasına bağlı uluslararası hareketliliklerde artışlar yaşanmıştır. Boz (2007: 9-10)'un ifade ettiği gibi kendi ülkesinden ayrılarak farklı bir ülkeye gelen bireyler kendileri gibi göçmen olan bireylerle etkileşimde olarak ister istemez toplumun geri kalanından bir ayrışma yaşamışlardır. Nüfusun genelinden farklılaşma beraberinde ötekileştirilmiş olan kişinin kendine benzer olanlar gibi etnik kimlik kazanmasını getirmiştir. Bu kişiler yaşamlarını idame ettirebilmek adına geldikleri ülkenin emek piyasasında ucuz işgücü ve vasıfsız işçiler olarak konumlanmışlardır. Fakat gitgide göçmenlerin geldikleri ülkenin koşullarına uyum sağlamalarıyla beraber kendi işletmelerini kurmaları, geline ülkenin ekonomisinde görünür hale gelmelerine ve kendilerinden daha fazla söz ettirir hale gelmelerine kaynaklık etmiştir.¹ Dolayısıyla iş piyasasında etnik azınlıkların da söz sahibi olmaya başlamaları ve etnik işletme sahiplerinin sayısındaki artışa paralel olarak literatürde “etnik girişimcilik” kavramları ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda etnik girişimcilik, etnik azınlığın iş sahipliğine adım atması ya da etnik grup üyelerinin işletmeci olma girişimidir. Etnik girişimci ise göç ile geline ülkede kendi gibi göçmen olan veya ortak kökene ait bireylerle kişisel bağlantılarını devreye sokarak kendi işletmesini açan bireydir. Diğer bir deyişle “ortak dili kullanan, soydaş, paylaşılmış geçmişi, ortak değer ve kültürü bulunan topluluk üyelerinin özellikleriyle eşdeğer olan “etnisite” kavramı ile “girişimcilik” kavramı birleşince ortaya “etnik girişimcilik” kavramı çıkmıştır. Dolayısıyla etnik girişimcilik kültürel benzerliklere sahip bireylerin, göçle gidilen ev sahibi ülkede kendi işini kurmasıyla edindiği konumdur. Etnik girişimciliğe dair en spesifik tanım ise, yabancı göçmenlerin iş sahibi olmasıdır” (Yıldız, 2017: 102). Burada etnik girişimciliğin gelişme evresini etkileyen en önemli faktörün göç aktörlerinin sahip oldukları öznel sosyal sermaye ağı sayesinde gelişim gösterdiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Böylelikle etnik girişimciliğin sosyal sermayeden beslendiğine dair genel kabul geçerliliğini korumaktadır.

Nitekim gelişmiş ekonomilerde etnik grupların artışı doğal olarak onları görünür kılmış ve emek piyasasına dâhil olan etnik azınlıkların kendi işlerini kurmalarıyla etnik girişimcilik kavramı literatürde

¹ Suriyelilerin farklılıkla birarada yaşama deneyimleriyle birlikte ve ekonomik entegrasyon sürecini girişimcilik özelinde ele alan çalışmalar için ayrıca bkz. Vesek, Sait, Suğur, Nadir (2021). “Türkiye’deki Suriyelilerin Kentsel Yaşam Deneyimleri Gaziantep ve İzmir Örneği”, *İnsan Ve Toplum Dergisi*, dx.doi.org/10.12658/M0512; Koyuncu, Ahmet (2020). Toplumsal Kabulde Ekonominin İmkânı –Konya’daki Suriyeli Girişimciler- *İnsan ve Toplum Dergisi*. 10 (3), 100-131; Kolukırık, Suat ve Özcan, N. (2019). Farklılık ve Farkındalık Ekseninde Suriyeli Göçmen Nüfusun Sosyolojik Özellikleri: Payas İlçesi Örneği, *Göç Dergisi*, 6 (2), 191-212.

kendinden sıkça söz ettirir hale gelmiştir. Bu doğrultuda etnik iş, potansiyel girişimcinin ait olduğu etnik grubun diğer üyelerinin beklenti ve ihtiyaçlarına yönelik faaliyette bulunmasıyla aktifleşmektedir. Daha çok sürekli çalışacak bir işe sahip olmak için gerekli eğitim ve dil bilgisinden mahrum olan, henüz içinde bulunulan topluma adapte olamamış göçmenler tarafından tercih edilen serbest meslek aslına bakılırsa işsizliğin en büyük alternatifi olarak ortaya çıkmaktadır (Kaya, 2015: 7-8). En nihayetinde Suriyeli etnik girişimcilerin dâhil oldukları model, ortak bir ulusal arka plana veya bir kökene sahip olan bireylerin kişisel bağlantılarını kullanarak göç tecrübelerine dayalı kendi işini kuran bireylerin etkileşimlerinin toplamıyla kavramsallaştırılan etnik girişimcilik ile örtüşmektedir. Bu bağlamda etnik girişimci, çalışan, işveren ya da karşılıksız emek harcayan aile fertleri tarafından şekillendirilen piyasa işleyişi ise etnik ekonomi ağına işaret etmektedir (Subanova, 2013: 18-19).

2. Araştırma Sahası: Suriyelilerin İzmir'e Göçü ve Ekonomik Entegrasyonu

Yayınlanan güncel verilere göre, İzmir'de geçici koruma altında 147.284 Suriyeli bulunurken bu rakam İzmir genel nüfusunun %3,3'lük kısmını oluşturmaktadır. Bu yüzdelik rakam ne kadar az gibi görünse de İzmir en çok Suriyelinin bulunduğu Türkiye'nin 8. ili olması açısından önemli bir konumdur². Yapılan çalışmaların geneli analiz edildiğinde ortaya çıkan tabloda, Suriyelilerin Türkiye'ye gelmeye karar vermelerini etkileyen faktörlerin başında güvenlik tedbirleri yer almaktadır. Maddi açıdan her şeylerini kaybetmiş olan Suriyelilerin çektikleri ekonomik sıkıntılardan dolayı hem yol masraflarının az olması hem de diğer ülkelere kıyasla Türkiye'ye giriş masraflarının makul fiyatlarda olması Türkiye'ye göçü daha cazip kılmıştır.

Türkiye sınırından giriş yapan Suriyeli mültecinin bir kısmı kamplara yerleşirken bir kısmı şehirlere dağılmış ve bir kısmı ise Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçiş yapmıştır. Avrupa'ya kaçak yollarla geçme çabalarına şahit olan Ege Denizi, aynı zamanda pek çok mültecinin de canını almıştır. Bu gerçekleşen kitlesel göç hareketleri Türkiye'nin kurumsal yapısında ve göç mevzuatında değişimler meydana getirmiştir. Genelde Türkiye'nin en büyük ilk 5 metropolü; özelde ise Ege'nin en büyük mega kenti olma özelliğine sahip İzmir, Suriyeliler için Avrupa'ya açılan kapı mahiyetinde olduğundan Suriyelilerin geçiş noktası olarak çoğunlukla tercih ettikleri iller arasındadır. Kayıtsız ve güvencesiz iş kollarında düşük ücretle çalışan Suriyeli mülteciler, kent merkezinde çöküntü alanlarındaki binalarda, yüksek kiralar ödeyerek barınmaktadırlar. Çevre ilçelerde ise mevsimlik işçi olarak çalışmakta ve geçici çadır alanlarında yaşamaktadırlar. Bu doğrultuda Suriyelilerin İzmir özelinde emek piyasasına dâhil olmalarıyla finansal etkinliklerinin ekonomideki yerlerini tespit etmek önemlidir.

Orta Doğu ve Asya ülkelerinin Avrupa'ya açılan kapısı olan Türkiye, Avrupa'ya yönelmiş pek çok Suriyeli tarafından geçiş yolu olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda İzmir, Yunan adalarına yakınlığıyla beraber etno-kültürel grupları içinde barındırmasıyla Suriyeliler için uygun bir geçiş ve konaklama yeri konumundadır. İzmir'de Konak, Karabağlar ve Bornova semtleri Suriyelilerin en yoğun yaşadıkları alanlar arasındadır. Daha çok "çöküntü alanlardan"³ oluşan bu ilçeler, ekonomik açıdan mültecilere düşük ücretler karşılığında barınma hizmeti sunmakla kalmayıp Suriyelilere etno-kültürel yapısıyla kendi habitatlarını kurma fırsatı tanımaktadır. Dolayısıyla Suriyelilerin yoğunlaştığı Konak ilçesinin Gültepe, Basmane, Agora ve Kadifekale semtlerinin yerleşmek için tercih edilmelerinin arka planında bu semtlerin diğer semtlere nazaran ekonomik bakımdan mültecileri zorlamamasıyla beraber burada yoğunlaşan Suriyelilerin kendi habitatlarını kurmuş olmaları bulunmaktadır (Çetin, 2017: 52). Bu bölgelere yerleşen Suriyelilerin yoğunluğunu etno-kültürel faktörler ve akraba bağlarla açıklamak mümkündür.

² <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>, Erişim Tarihi: 22.11.2020

³ Ergönül ve Sadioğlu'nun (2020: 161) "Kentsel Çöküntü Alanları Üzerine Teorik Bir Tartışma" adlı çalışmasında kentsel alanlarda zamanla eskijen kentsel alanların yenilenmemesi sonucu ortaya çıkan mekânlar çöküntüleşme olarak tanımlanmıştır. Kentsel çöküntü mekânlarını, kent merkezlerinde genellikle alt gelirliilerin ikamet ettiği konut alanlarıyla birlikte kentin merkezinde kalmış eski sanayi ve ticaret alanlarına yakın mekânları temsil etmektedir.

İzmir Ticaret Odası'ndan İzmir'deki Suriye ortaklı şirketler veya Suriyeli işletmeler hakkında net bir veriye ulaşılamamasıyla birlikte İzmir Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği'nden elde edilen küçük ölçekli Suriyeli girişimcilerin sahibi oldukları işletmeler hakkındaki genel bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir:

Tablo 1. İzmir'de Resmi Olarak Faaliyette Olan Suriyeli İşletmelerin Mekânsal Dağılımı

İLÇE	SURİYELİ İŞLETME SAYISI
BUCA	50
BORNOVA	48
KONAK	42
KARABAĞLAR	30
BAYRAKLI	15
TORBALI	12
KARŞIYAKA	2
SEFERİHİSAR	1
MENEMEN	4
KEMALPAŞA	1
ÇİĞLİ	1
GAZİEMİR	1
BALÇOVA	1
TOPLAM	208

Tablo 1, İzmir'deki Suriyeli İşletmelerin Buca'da yoğunlaştığını gözler önüne sererken Buca'yı Bornova ve Konak ilçeleri takip etmektedir. İzmir'deki Suriyeli işletmelerin iş kolu dağılımına ise Tablo 2'de yer verilmiştir:

Tablo 2. İzmir'deki Suriyeli Girişimcilerin İş Kolu Dağılımı

Meslek Adı	İşletme Sayısı
Kahvehanecilik	4
Bakkallık, Bayilik, Büfecilik	83
Erkek Berberliği	22
Mobilya Ticareti	1
Ayakkabıcılık	11
Elektrik Malzemeleri İmalatı, Ticareti	1
Demir, Çelik Eşya İmalatı, Ticareti	2
Fırıncılık	1
Kozmetik İmalatı, Ticareti	5
Lokantacılık	14
Konfeksiyonculuk	13
Sihhi Tesisatçılık	2
İnternet Kafe ve Eğlence Amaçlı Oyun Salonu İşletmeciliği	1
Pastanecilik, Tatlıcılık	8
Telekomünikasyon Cihazları Ticareti	8
Büfe, Market ve Bakkallarda Yapılan Ticaret	5
İkinci El Eşya Ticareti	1
Erkek Berber ve Kuaför İşletmeciliği	2
Kadın Kuaförlüğü	4
Kasaplık	3
Kuruyemiş İmalat, Ticareti	2
Telekomünikasyon Cihazları Kurulum, Onarım ve Ticareti	1
Altın, Değerli Mücevher İmalatı, Onarımı ve Ticareti	1
Tekstil Baskıcılığı ve Boyacılığı	1
Spor Tesisi İşletmeciliği	1
Terzilik	2
Meşrubat İmalatı, Ticareti	1

Tablo 2.'nin devamı.

Meslek Adı	İşletme Sayısı
Pazarcılık	1
Beyaz Eşya Onarımı	1
Aktar Ürünleri İmalatı, Ticareti	1
Mobilya İmalatı	1
Karoser İmalatı, Kaportacılık	1
Oto Yedek Parça Ticareti	1
Elektronik Ürün Ticareti	1
Ajans, Organizasyon Faaliyetleri	1
TOPLAM	208

Çeşitli iş kollarında faaliyette olan Suriyeli işletmelerin oranlarına yer verilen Tablo 2'den anlaşılacağı üzere İzmir'deki Suriyelilerin bakkallık, bayilik, büfecilik gibi iş kollarında yoğunlaştıkları görülürken bakkallığı, erkek berberliği ve lokantacılığın takip ettiği ortaya çıkmaktadır. Girişimcilik özelinde 35 farklı iş kolunda faaliyet gösteren Suriyeli girişimcilerin toplamda 208 işletme ile İzmir'in ekonomisinde kendilerine yer açtıklarını söylemek yerindedir.

3. Araştırmanın Metodolojisi

Bu çalışmanın örnekleme 7 yıldır Türkiye'de yaşamakta olan 10 aydır faaliyette olan Bornova'daki bakkal işletmesini işleten Suriyeli girişimciden hareket ederek amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme yaklaşımı ile ulaşılmıştır. Farklı iş kollarında işletme açarak girişimcilğe adım atmış, eğitim seviyesi genel olarak düşük seyreden ve aktif nüfusu temsil eden 13 erkek ve 4 kadından oluşan toplam 17 kişiye kartopu örnekleme ile ulaşılarak en az 25 dakika en çok 115 dakika süren mülakat yöntemi uygulanmıştır. Kartopu örnekleme yöntemine dayalı olarak 2011 yılında Türkiye'ye göç etmiş 10 aydır bakkal olarak işletmesini işleten Suriyeli mülteciden hareket ederek çalışmanın örnekleme oluşturulmuştur. Referans kişiye bir tanıdık ve semt muhtarı aracılığıyla ulaşılmıştır. Görüşme için ziyaret edilen her bir işletme sahibinin yönlendirmesi aracılığıyla semtteki diğer işletme sahiplerine ulaşılmıştır. Örneklem oluşturulurken "maksimum çeşitlilik" ilkesine dikkat edilmiştir. Görüşme esnasında bireylerin kendilerini rahat ifade edebilmelerini sağlayabilmek için Suriyelilerin kendi mekânlarında 27.02.2020 - 02.04.2020 tarihleri arasında kendilerinin belirledikleri zaman dilimleri içerisinde görüşmelerin yapılmasına özen gösterilmiştir.

Katılımcılardan 5 Suriyeli girişimci ile Türkçe iletişim kurulmuştur. 12 katılımcı ile tercüman eşliğinde görüşülmüştür. Türkçe bilmeyen katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular, tercümanın önderliğinde çalışmaya aktarılmıştır. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak hazırlanan bu çalışma, katılımcılarla yüz yüze görüşülerek son şeklini almıştır. Katılımcılar arasında standart oluşturabilmek için açık uçlu sorulara dayanan yarı yapılandırılmış soru tekniği kullanılmıştır. Yapılan görüşmeler kavram, temaları ortaya çıkarma noktasında yeterliliğe ulaşıldığında tamamlanmıştır. Katılımcıların aktardığı deneyimlerle doğrudan elde edilemeyen saha dinamiklerine dolaylı yoldan ulaştığımız bu çalışma, elde edilen bulgular doğrultusunda çalışmanın temel amaçları da göz önünde bulundurularak öncelikli olarak ana temalar oluşturulmuştur. Bu doğrultuda betimsel içerik analizi yöntemi kullanılarak katılımcıların ifadeleri yorumlanmıştır. Bu araştırma için nitel araştırma yönteminin kullanılmasıyla amaçlanan, Suriyeli girişimcilerin görüş ve deneyimlerini gün yüzüne çıkararak elde edilen bilgi ve bulgularla anlamlandırma çalışmalarına katkıda bulunmaktır. Bu doğrultuda çalışma için nitel teknikler arasından en yaygın kullanılan görüşme ve gözlem yöntemi uygun görülmüştür. Araştırmaya konu edilen kişilerin, bakış açılarını, tecrübelerini, görüş ve tutumlarını ortaya çıkaran görüşme yöntemi, bir nevi konuşarak sözlü iletişim yöntemidir. Araştırılan konu hakkında verileri elde etmede kullanılan güçlü bir yöntem olan görüşme yöntemini kullanan araştırmacıların, görüşme formu hazırlama, pilot uygulama, görüşme planı ve uygulama gibi konularda bilgi sahibi olmaları gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 42). Yarı yapılandırılmış görüşme formunun kullanıldığı çalışmada, nitel çalışmanın vermiş olduğu esneklik sayesinde görüşmenin gidişatına göre hazırlanan sorulara ekleme ve sorular arasından çıkarma yapılarak görüşmeler yürütülmüştür.

4. BULGULAR

4.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Araştırmanın amacı doğrultusunda görüşme yapılan katılımcılar Tablo 1’de K (katılımcı) kısaltmasıyla gösterilirken kısaltmaların yanındaki rakamlar da görüşme yapılan katılımcı sayısını temsil etmektedir. Çalışma süresince katılımcıların anlatıları K1,K2, K3 şeklinde kodlanmıştır. Tablo 1’de belirtildiği gibi katılımcılar 4 kadın ve 13 erkekten oluşmaktadır. Çoğunluğu 18-36 yaş aralığındaki aktif nüfusu temsil eden 12 katılımcı ile 5 katılımcının 36-52 yaş aralığında olduğu tespit edilmiştir. Görüşmecilerin 2’si dışında tamamı evliyken eğitim seviyeleri 1 üniversite mezunu, 3 lise mezunu ve 13 ilkokul mezunudur.

Tablo 3. İzmir’de Görüşülen Suriyeli Küçük Girişimcilerin Demografik Özellikleri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Seviyesi	Çocuk Sayısı
K1	Erkek	18	Evli	İlkokul	-
K2	Erkek	24	Evli	Lise	2
K3	Erkek	22	Bekâr	Lise	-
K4	Erkek	30	Evli	İlkokul	4
K5	Erkek	27	Evli	İlkokul	2
K6	Erkek	19	Evli	İlkokul	1
K7	Erkek	24	Evli	İlkokul	2
K8	Erkek	46	Evli	İlkokul	5
K9	Erkek	40	Evli	İlkokul	4
K10	Erkek	40	Evli	İlkokul	3
K11	Kadın	28	Bekâr	İlkokul	-
K12	Kadın	32	Evli	İlkokul	3
K13	Kadın	36	Evli	Lise	3
K14	Erkek	45	Evli	İlkokul	5
K15	Erkek	52	Evli	Üniversite	6
K16	Kadın	29	Evli	İlkokul	2
K17	Erkek	32	Evli	İlkokul	3

Ekonomik açıdan işletme türleri imalat işletmeleri, ticaret işletmeleri ve hizmet işletmeleri olmak üzere 3 ana başlık altında sınıflandırılmaktadır. İmalat işletmeleri sınıflandırmasına giren tek işletme olan K9 adlı katılımcının işletmesi, hem imalat hem satış odaklı hizmet verdiği için imalata dayalı iş kolu sınıflandırmasında değerlendirilmiştir. Ticaret işletmeleri sınıflandırmasına giren işletmeler; bakkal K1, K7, K8 ile bebek malzemeleri satan K10, tuhafiyecilik yapan K11, K12, K13 ve hac malzemeleri satan K16 ile kahve satışı yapan K17 adlı katılımcıların işletmeleridir. Son olarak hizmet işletmelerine giren işletmeler ise kebabçılık yapan K2, berberlik yapan K3, lokantacılık yapan K4 ve K14, kaportacı olan K5 ve elektrikçi olan K6, tatlıcılık yapan K15 adlı katılımcıların işletmeleridir.

Tablo 4. İzmir'deki Suriyelilerin Girişimciliğe Dönük İstihdam Bilgileri

Katılımcı	Asıl Meslek	Mevcut İşletmenin Türü	Türkiye'de Bulunma Süresi (Yıl)	İşletmenin Faaliyet Süresi	Kendinden Başka Çalışan Sayısı
K1	Bakkal	Bakkal	7	10 ay	-
K2	Öğrenci	Kebapçı	6	1 yıl	-
K3	Berber	Berber	6	4 yıl	-
K4	Lokantacı	Lokantacı	5	4 yıl	1
K5	Kaportacı	Kaportacı	4	1 yıl	-
K6	Elektrikçi	Elektrikçi	5	2 yıl	-
K7	Bakkal	Bakkal	7	2 yıl	-
K8	Ticaret	Bakkal	5	2 yıl	-
K9	Ayakkabıcı	Ayakkabıcı	5	2 yıl	-
K10	Ticaret	Bebek Malz. Satışı	4	2 yıl	-
K11	Ev Hanımı	Tuhafiye	6	1,5 yıl	-
K12	Ev Hanımı	Tuhafiye	5	2 yıl	-
K13	Lokantacı	Tuhafiye	5	3 yıl	-
K14	Lokantacı	Lokantacı	5	5 yıl	3
K15	Eczacı	Tatlıcı	4	1 yıl	-
K16	Ev Hanımı	Hac Malz. Satışı	6	3 yıl	-
K17	Kahve Satıcısı	Kahve Satıcısı	5	3 yıl	1

Görüşülen 17 katılımcı arasından 10 katılımcının kendi ülkelerinde de aynı iş kollarında faal oldukları anlaşılmaktadır. Buradan yola çıkarak Suriyeli küçük girişimcilerin sahip oldukları tecrübe ve deneyim, Türkiye ekonomisine dâhil olma sürecinde büyük bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Araştırmaya katılan farklı iş kollarındaki Suriyeli küçük girişimcilerin yoğun bir şekilde 2013 ile 2016 yılları arasında Türkiye'ye gelmiş ve o zamandan beri Türkiye'de ikamet etmekte oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca katılımcıların -K14 adlı katılımcı dışındaki- tamamının Türkiye'ye gelir gelmez girişimci olmadıklarını ifade edebiliriz.

4.2. Göç Pratiklerinin Sosyal Sermaye Bağlamında Yansımaları

Göçler çağının hüküm sürdüğü günümüzde meydana gelen göçlerin etkileri her cepheden hissedilmektedir. 9 yılı aşkın süredir devam eden ve güncelliğini hala ilk günkü gibi korumakta olan Suriye iç savaşı, bugüne kadar görünen en büyük kitlesel göç hareketini gözler önüne sermiş durumdadır. İç savaşın şiddetlenmesi ve göç hareketlerinin ivme kazanmasıyla birlikte Suriyeli halk çareyi çevre ülkelere sığınmakta bulmuştur. Türkiye'yi güvenilir bir liman olarak gören Suriyelilerin göç etmek için ilk seçtikleri ülkenin Türkiye olmasını, ülkeler arası sosyo-ekonomik bağlantılar, uygulanan politikalar ve Suriyelilerin en az bir tanıdığıının Türkiye'de olması gibi etmenler desteklemektedir (Yurdakul, 2020: 59-60).

"Suriye'ye en yakın ülke Türkiye olduğu için buraya gelmeyi tercih ettik. Bizim bütün millet buraya hep beraber geldik. Herkes Türkiye'ye gelirken ben başka bir yere gitsem olmazdı, başka bir ülkede tek başıma ne yapacağım hiç yoktan İzmir'de akrabalar var, birbirimize destek oluyoruz"(K6).

Görüldüğü üzere katılımcıların genel olarak Türkiye'ye gelmeleri coğrafi yakınlığa dayanırken özelde ise akrabalarının İzmir'e göç etmiş olmasından kaynaklı İzmir'e yerleştikleri anlaşılmaktadır. Aile, akraba ve arkadaş kısacası tanıdıklık ilişkilerinden beslenen göç ağları, zincirleme göç sürecinin zeminini hazırlar.

Benzer şekilde İzmir'e gelme kararını sahip olunan göç ağlarının yani Suriyeli tanıdıkların etkilediği söylemek yerindedir. Zincirleme göç bir ülkeye bir tanıdığın göç etmesiyle başlayan ve diğerlerinin birbirlerini etkileyerek göçün sürekliliğinin sağlandığı modeldir. Dolayısıyla İzmir'e göç eden Suriyelilerin bağlantıları göç sürecinde aracı faktördür denilebilir. Göç etme kararını etkileyen en büyük etmenlerden biri, göç edilecek yerin çekici faktörlere sahip olmasıdır. Yıldız (2017: 316), Türkiye ile Suriye'nin mekânsal yakınlığının yanı sıra Türkiye'deki Suriyeli sayısındaki yoğunluktan kaynaklı Suriyelilerin Türkiye'ye göç etmeye karar verdikleri sonucuna ulaşmıştır. Bu bağlamda İzmir özelinde Suriyeli sayısındaki artışa bakıldığında, beklenti ve ihtiyaçlarını karşılamak adına iş kurmak isteyen Suriyeli girişimciler için İzmir'in önemli bir yerleşim alanı haline geldiği anlaşılmaktadır.

"İzmir Yeşilova'da benim arkadaşım vardı, ilk geldik bütün aile orada kaldık. Yardım etti ev aradık, bulduk 500 TL'ye kiraladık, sonra ailecek iş aradık, farklı işlerde çalıştık"(7).

Katılımcıların ifadelerinden, mültecilerin gittikleri yerlerde ilk iletişime geçtikleri kişilerin yine tanıdıkları bağlamında geliştiği sonucuna ulaşılmıştır. Denilebilir ki göç edilecek yer kararında etkili olan sosyal ağların göç sürecinde ilk iletişime geçilen sosyal ağları temsil etmesi, iç içe geçmiş tanıdıklık bağlarının mevcudiyetine dayanmaktadır. Bu bağlamda ağ kuramı kapsamında tartışıldığı gibi Suriye'den İzmir'e aktarılan iletişim kanallarının temelini eski göçmenler ile yeni göçmenlerin aynı kökene, aynı soya, aynı geçmişe dayanan ilişkilerini kapsamaktadır. Görüşmecilerin ifadelerinde Türkiye'ye göç etme kararlarını etkileyen etmenler arasında mekânsal yakınlığa yapılan vurgunun yanında güvenlik ihtiyacının da olduğu şu ifadelerden anlaşılmaktadır:

"Suriye'de güvenlik tamamen bitti, ben yaralandım, varil bombası attılar 4 mahalle öteme ve bende bundan yaralandım, bombanın içinde ne varsa var, demir para, çivi ne ararsan baktım olmayacak Türkiye'ye geldik. Başka bir yere gitseydik örneğin Avrupa'ya gitseydik geri dönüşümüz olmazdı"(4).

"Savaşın çıkmasıyla, üniversiteyi kazandım zar zor okula gidiyorum 1 ay gittim ama 1 ayda 2-3 kere okula anca gidebildim, sınıfa her gidişimde 5-6 kişi azalıyordu. Okula gelenlere sordum bu insanlar nereye gidiyor diye Türkiye'ye dediler, bizde topladık eşyaları ilk abim geldi Konya'ya sonra ben geldim ardından"(K2).

Görüşmecilerin tamamının en az 1 tanıdığının Türkiye'ye göç etmesinin ardından kendilerinin de göç etmeye karar verdiklerine yönelik ifadeleri zincirleme göç sürecinin tetiklendiğini göstermektedir. Görüşmecilerin verdikleri cevaplar, Türkiye'ye gelme kararlarını mekânsal yakınlığın, güvenlik ihtiyacının, sosyo-ekonomik yakınlığın ve tanıdıklarla kurulan iletişimin etkilediği yönündedir. Bayrak (2018: 78-79)'ın İzmir'de hazırladığı *"Suriyeli Mültecilerin Sosyal Uyumunda Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: İzmir Örneği"* adlı çalışmasında ulaştığı en çarpıcı verilerden biri, zoraki göç faillerinin beraber hareket etme refleksi geliştirdikleridir. Suriye'de savaş başlamadan önce birbirine komşu olan bireylerin savaşın başlamasıyla hep beraber harekete geçip aynı bölgelere göç ettikleri söz konusu çalışmaya yansımıştır. Zorunlu göç aktörlerinin Suriye'nin Kuzey Halep, Haseke, Ayn El Arap ve Afrin adı verilen şehirlerinden gelerek İzmir'in Konak, Karabağlar, Buca, Bornova, Bayraklı ve Kadifekale ile Ballıkuyu gibi daha özeldeki ilçelerine yerleştikleri vurgulanmıştır. Bunların yanında Halep'in şehir merkezinden İzmir'in Pınarbaşı mevkiinde hayatlarına idame ettirenlerin varlığından bahsetmiştir. Bu doğrultuda Halep'in belirgin yerlerinden İzmir'in standart bölgelerine göç etme eğilimi, bölgeler arası göçmenlik ağlarını ön plana çıkarmaktadır. Suriye'deki insanların savaştan önceki toplumsal ilişkileri, savaşın başlamasıyla göç edilecek yer kararında belirleyici olmakla birlikte aralarında kurdukları bağ göç sürecinde de işlevselliğini korumuştur. Göç hareketliliği başlar başlamaz öncü bir grup Suriyeli, daha önceden göç eden tanıdıklarının yanına yerleşirken devamında gelenler zincirleme göçü oluşturmuştur. En nihayetinde ister doğrudan İzmir'e gelmiş olsun ister Türkiye'nin herhangi bir şehrine gelip akabinde İzmir'e gelmiş olsun her hâlükârda ulaşılacak sonuç, sosyal ağ ve bağlantıların gidilecek yer hakkında bilgi sunduğu yönündedir.

Diğer yandan her ne kadar Suriye'de savaştan önce var olan sosyal sermaye Türkiye'de yabancılık çekmeme konusunda bir ışık sunsa da topluma adaptasyon konusunda problem teşkil etmektedir. Çünkü etraflarında ve sosyal çevrelerinde bir değişim yaşanmamakla birlikte yerel halk ile etkileşimde aksaklıklar

yaşanmaktadır. Göçle birlikte daha da kuvvetlenen ağlar, göçmenleri içine girdikleri toplumdan izole ederken kendi gruplarının içine mahkûm etmektedir. Bu durum Gerni (2013)'nin ifade ettiği gibi sosyal sermayenin olumsuz etkisini bizlere göstermektedir. Çünkü göçmen ağlarının mevcudiyeti, diğer kişilerle iletişime gerek kalmadan hayatlarını idame edebilme şansı sunmaktadır. Yerel halkla iletişimden kaçınan göçmen, kendi grubu içinde işini halletmeyi seçer. Dolayısıyla kendi kültürünün içine hapsolür ve içinde bulunulan toplumdan gittikçe uzaklaşır (Çağlayan, 2006: 87).

“Eşimin annesi-babası ile benim annem-babam Suriye’deyken birbirlerine gidip gelmezdi pek. Türkiye’ye gelince mecbur aynı evde yaşamak zorundayız. Aslında bu sayede akraba, aile bağları güçlendi. Birbirlerini tanımayan dünürler birbirlerini tanımaya başladı. Aradaki kopukluk bitti. Eşimle ben çalışıyoruz, eşim kaynakçada çalışıyor, ben bu dükkânı işletiyorum. Çocuklara da anneler babamın bakıyor. Normalde kadınlar çalışmaz ama 8 boğaz bize baktığı için mecbur çalışmak zorundayım”(K16).

Genellikle bir ailenin içinde birkaç ailenin yaşadığı bu modelde birkaç neslin aynı çatı altında hayatlarını idame ettirdiği görülmektedir. Sosyal sermaye ekseninde değişen toplumsal unsurların, göç faillerini ve dolayısıyla ailelerini etkilediğine şahit olunmaktadır. Dünyada her şeyin dinamik olduğu bir çağda, aile yapısında, toplumsal algı ve işleyişte hatta toplumsal rollerde değişimler yaşanmaktadır. Başka bir ifadeyle “göçün oluşturduğu ilişkiler ağları sadece göçmene destek hizmeti vermekle kalmıyor, aynı zamanda toplumsal rollerin yeniden üretimini sağlıyor” (Abadan, 2017: 65). Buna göre denilebilir ki, Suriyeliler arasında grup içi dayanışma ve destek timsali olan göçmen ağları *bağlayan sosyal sermaye* pratiği sunmaktadır. Bağlayan sosyal sermayede ki kilit nokta, göçmenler arası bağlantıların kümelenmiş olmasıdır. Mesela sadece göçmen ile göçmenler arasında veya tanıdıklar ile kurulan bağların, bireylerin birbirlerine bağımlılığını artırmasının yanında (Yaman, 2016: 101) bağlayan sosyal sermaye ile grup içine kapanma paralellik göstermektedir. Açık ki, göçmenlerin kendi aralarında ilişkileri içeriden beslenirken ev sahibi toplumla olan ilişkileri dışarıdan biçimlenmektedir. Bu dışarıdan yapılanma, göçmen ile ev sahibi toplum arasında tampon işlevi taşıyan ve ilişkileri içinde barındıran bir mekanizmadır. İçinde yaşadıkları topluma uyum sağlamaya gayret eden katılımcıların zamanla girişimcilik faaliyetlerine yönelmesi köprü kuran sosyal sermayenin de aralarında etkinleşmeye başladığının göstergesidir:

“Resmi izinler, vergi levhasını falan muhasebecimiz var Mardinli bizim dili biliyor bizim yerimize o halletti. İşlek diye kiraladık, yerli halka daimi, ömürlük ruhsat veriliyor, bu dükkânda aynı imarlı ama biz Suriyeli olduğumuz için 1 senelik veriyorlar. 1 sene dolunca hem yabancı iznini hem ruhsatı yenilemek zorundasın ve bunlara ayrı ayrı 4.000 TL para veriyoruz her yenileyişte”(K14).

Katılımcıların bireysel deneyimlerine dayanarak, göçün getirisi olan mekânsal değişim sosyal ağlara işlerlik kazandırsa da göç öznelerinin bu durumdan farklılıklar ekseninde olumsuz etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Literatürü şekillendiren çalışmaların genelinde olduğu gibi bu çalışmada da ulaşılan nihai sonuç, görüşmecilerin ilk olarak aile ve akraba bağlarını temsil eden kişilerle iletişime geçmiş olmalarıdır. Dolayısıyla Suriyeli girişimcilerin göç süreciyle birlikte aile ve akrabalık bağlarına dayanan sosyal sermayeleri artarken daha özeldir *bağlayan sosyal sermaye* inşa ettiklerini ifade edebiliriz. Çünkü bağlayan sosyal sermaye, homojen insan toplulukları arasında var olan sosyal bağlar etrafında şekillenen ilişkilerle alakalıdır. Sosyal sermayenin bu özelliği sayesinde her türlü bilgiye hızlı ve kapsamlı bir şekilde ulaşılabilir, bireylere karşılıklı güven duygusunun aşılması ile anlaşmazlıkların ortadan kalkması sağlanabilir ve çözüme kısa yoldan ulaşılabilir, siyasi örgütlenme ve sosyal hareketlilik olumlu yönde etkilenebilir (Gerni, 2013: 38-39). Katılımcıların anlatılarında bağlayıcı sosyal sermayenin Suriyelilerin hayatta kalmalarına kaynaklık etmesi açısından olumlu etkilerinin olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Gerni (2013)'nin ifade ettiği gibi bağlayıcı sosyal ağların, ekonomik gelişmeyi zenginleştirirken dışlayıcı ve içe dönük olumsuz bir etki de yarattığı anlaşılmaktadır. Çünkü kurulan bağlantılar Suriyelileri kendi gruplarının içine hapsederek iç grup dış grup ayırımını beslemektedir. Bununla birlikte Suriyelilerin girişimcilik sürecine girmeye başlamalarıyla aynı zamanda gerek Türk muhasebeciyle gerekse resmi memurlarla kurulmaya çalışılan iletişim Suriyelilerin *köprü kuran sosyal sermaye*ye yöneldiklerinin göstergesidir. En nihayetinde göçmenler Kaya (2017: 22)'nin de ifade ettiği gibi kendileri dışındaki bireylerle etkileşimleri köprü kurucu toplumsal

sermaye ile sağlanırken göçmenlerin yine göçmenlerle olan ilişki ve dayanışmasını güçlendiren ağırlar ise bağlayıcı toplumsal sermaye ile sağlanmaktadır. Emek piyasasına girişte işlevselliğini belirgin ölçüde gösteren köprü kurucu sosyal sermaye, iş bulma sürecinde grup dışındakilerin desteğini temsil ederek bu süreçte fayda sağlar.

4.3. İzmir'deki Suriyelilerin Girişimcilik Faaliyetleri

Suriyeli girişimcilerin Türkiye ekonomisine dâhil olma sürecini, Suriyelilerin piyasa içinde aktif rol edinmesini sağlayan farklı etmenlerin olduğu açıktır. Bu etmenler arasında göçmenlerin sosyal, ekonomik ve beşerî sermaye (eğitim ve meslek) düzeylerine ilişkin hareketliliğe vurgu yapılmaktadır. Bu bağlamda katılımcıların Suriye'de savaş öncesi eğitim düzeylerindeki değişkenler ve bu değişkenlere bağlı çeşitlenen mesleklerine ilişkin asıl geçim kaynaklarına yönelik bilgilere yer verilecektir. Görüşmecilerin ifadelerinden Suriye'de eğitim durumlarına bağlı beşerî sermayeleri Türkiye'dekiyle pek farklılık göstermediği anlaşılmaktadır. Şöyle ki, K15 adlı katılımcı üniversite mezunu ve 3 kişi lise mezunudur. Bunlar dışındaki tüm katılımcıların eğitim durumu ilkökul seviyesindedir. K15 adlı katılımcı Suriye'de eğitim alarak meslek sahibi olan katılımcılar arasında yer alan tek katılımcıyı temsil etmektedir. Diğer görüşmecilerin tamamının Suriye'de ya çalışmamakta ya da örgün bir eğitim gerektirmeyen meslek sahibi oldukları anlaşılmaktadır.

"Suriye'de ilkökul bitince, bir ayakkabıcının yanına girdim çırak olarak, sonra işi öğrendim usta oldum, kendim kalıp çıkarmaya başladım, kendi işyerimi açtım. Asıl mesleğim ayakkabıcılık, savaş çıkışıya kadar ayakkabıcılık yaptım, şuanda aynı"(K9).

"İlkökul mezunuyum. Suriye'deyken babamda aynı mesleği yapıyordu, abimde dükkânın başında duruyordu. Benim okul bitince bende durmaya başladım. Mesleğimiz kahve satıcılığı Suriye'de bu işi yapıyorduk burada da aynı mesleği yapıyoruz"(K17).

"Suriye'de dedem berberdi. Babama öğretti, babam bana öğretti. Atalarımızdan gelen meslek diyebiliriz. Bir eğitim almadım, liseden sonra babamın öğrettiğiyle dükkân açtım, ben dükkânı açtım 1 yıl sonra savaş başladı, sonrada buraya geldik. Şu an Suriye'deki mesleğime devam ediyorum"(K3).

Suriye'de ticaret faaliyetleri yürüttüklerini belirten çoğu katılımcı aldıkları eğitime nazaran zamanla deneyim ve tecrübelerine dayanan meslekleri icra ettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların bu ifadeleri Coleman'ın "Beşerî Sermayenin Yaratımında Sosyal Sermaye" adlı makalesinde vurguladığı şu konuyu hatırlatmaktadır: Beşerî sermaye bireyin belirli alanlarda eğitim alarak ileriye dönük kendine yaptığı yatırımın öğrendikleriyle iç içe geçmesidir. Bu süre zarfında ortaya çıkan yetenek ve kapasite, kişilerin çıkarlarına ulaşmalarını kolaylaştıran ilişkilerde mevcut bulunan sosyal sermaye sayesinde korunarak genişler (Coleman, 2010: 87). Özetle bireylerin sosyal ilişkilerine dayanan sosyal sermaye, beşerî sermayenin evrilmesinde kilit rol oynamaktadır. Beşerî sermaye bakımından zayıf olan bireylerin söz konusu eksikliklerini sosyal sermaye kanallarıyla tamamlayıp dengelemesi, sistemin dinamikliğiyle yakından ilgilidir. Bu bağlamda katılımcılara yöneltilen "işletme açmaya nasıl karar verdiniz?" sorusu yöneltilerek katılımcıları girişimci olmaya sevk eden etmenlerin sosyal ağlarla ilişkisi anlaşılmasına çalışılmıştır:

"Eczacılık fakültesi mezunuyum, Suriye'de eczacıydım (...) Türkiye'ye gelince Eczacılık yapmak istedim, Suriye'de eczacı olduğumu ispatlayamadım. Suriye'deki statünün, Türkiye'de geçerliliği yok. Evrakların yanında olsa bile kabul etmezlerdi Eczane açmana dediler buradaki birkaç kişi. Türkçemde olmadığı için derdimi kimseye anlatamadım. Ama çok isterdim eczacılığa devam etmeyi. Mesleğime uygun bir iş bulamadım, eczacının yanında işe girmeye kalksam Türkçem yok neden beni işe alsın ki, genelde hem bizim dilimizi hem de Türkçeyi iyi bilen kişileri alıyorlar böyle yerlere alırlarsa"(K15).

Kişilerin ev sahibi toplumla iletişim kurabilmesinin ilk şartı olan dil faktörünün yetersiz olduğu durumlarda bireylerin kendi iç sosyal sermayelerine tabii kalarak ekonomik sermayelerini kurmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Hem aldığı eğitime uygun iş bulamamış hem de Türkçe öğrenemediğinden ev

sahibi toplu iletişim kuramayan katılımcıların beşerî sermayesine yönelik ciddi kayıba neden olduğunu ifade edebiliriz.

İzmir ilinin geneli baz alındığında araştırmanın yapıldığı dönem itibarıyla en çok Suriyeli işletmenin bulunduğu ilçe olan Buca ilçesi, resmi rakamlara göre 50 tane Suriyeli işletmeye ev sahipliği yapmaktadır. Suriyeli işletmelerin yoğun bir şekilde konumlandığı Buca'yı 48 Suriyeli işletmeyle Bornova takip ederken Konak 42 işletme ile 3. sırada yer almaktadır. Bayrak (2018: 79) tarafından yapılan çalışmada, İzmir'in ekonomik işleyişinde Suriyelilerin Bornova- Ayakkabıcılar Sitesinde ve Basmane çevresinde etkin rol oynadıklarından bahsedilmiştir. Yoğun el ve beden emeği gerektiren işlere yönelen Suriyelilerin ayakkabıcılık, inşaat, tekstil ve hizmet alanlarında kendilerini gösterdikleri belirtilmiştir. Basmane, 2012 yılı itibarıyla Suriyelilere ev sahipliği yapmış İzmir'in artan oranda Suriyeliye kucak açtığı "küçük Suriye" olarak tanınmaya başlanmış bir semtidir. Suriyelilerin göç etmek için Basmane'yi tercih etmelerinin arka planında ise merkezi bir öneme sahip olması ve otobüs istasyonlarına yakınlığı yer almaktadır. Suriye savaşı sadece insanları etkilememiştir. Göçle gidilen yerde de dönüşümlere sebep olmuştur. Bunların bir örneğini temsil eden Basmane'nin tanık olduğu yapısal dönüşümler arasında, kiralardaki fahiş artışlar, sosyo-ekonomik işleyiş, gündelik yaşam yer almaktadır (Gözler Çamur, 2017: 93). Bu dönüşümler arasında yer alan kira fiyatlarındaki artıştan bahseden K17 adlı katılımcı aslında durumu şu şekilde özetlemektedir:

"Biz gelmeden önce bu yerin kirası 300 TL iken biz geldikten sonra 1.500 TL oldu. Burası da işlek, sorduk normalde bizden önceki 300 TL kira veriyormuş ama bize 1.500 TL dediler zorla 1.200 TL'ye kiraladık abimle karar verip. Fırsatçı oldu insanlar, mecbur kiralayacak diye ev fiyatları, dükkân kiralaları fırladı"(K17).

Doğal olarak Basmane, İzmir özelinde resmi ve gayri resmi Suriyeli işletmelerin yoğunlaştığı etnik bir bölge olarak ön plana çıkmaktadır.

"Burada hep Suriyeli dükkânlar var, Suriyeli sokağı diye geçer bu sokak, Türk işletme yoktur, hepimiz Suriyeliyiz. Doğal olarak burada hep Suriyeliler alışveriş eder. Ben Suriye'deyken de elektrik işiyle uğraşıyordum, Suriyelisən bir işin oldu mu bu sokağa gelirsən halledersən işini, o yüzden baktım bu dükkânı kiralayalım dedim, elektrikçi de yok ben tekim, geldik kiraladık"(K6).

"Bu bölge Suriyeli dükkânlara ait, hepimiz Suriyeliyiz, genelde Suriyeli halk burada olduğu için burayı kiraladım, burası aynı Suriye gibi"(K9).

"Burada Suriyeli dükkânlar var, doğal olarak buradaki dükkânları işleten bütün Suriyeliler yemeğe bana gelir, Suriye'den akrabalar buraya gel dükkân aç çok işler dediler diye geldim"(K14).

Elde edilen bulgularla açıkça karşılığını bulan "küçük Suriye" metaforu, Suriyelilerin İzmir'e yoğunlaşarak işletme açma tercihlerini bu bölgede kullanmalarına ve Suriye bölgesine özgü ürünlere ulaşma olanağının sunulmasına dayanmaktadır. Suriyeli girişimcilerin bu civarda işletme sahibi olabilmeleri rekabeti, günden güne fiyatların fahiş rakamlara ulaşmasına ve Suriyeli iş hacminin genişlemesiyle Suriyeliler için en cazip bölge olmasına zemin hazırlamıştır.

Katılımcıların iş kolu dağılımları, faaliyette olan işletmelerin belirli mevkilerde yoğunlaşmış olduklarının göstergesidir. Bu bağlamda işletmelerini ilk açtıkları zaman bölgede Suriyeli tuhafiyeler, Suriyeli bakkal ve Suriyeli kebabçı olarak tek hizmet veren işletmecilerin, girişimcilik ruhunu içinde barındırdıklarını söylemek yerinde olacaktır.

"Bu bölgede Suriyeli lokantacı yoktu. Ben ilk geldim başka yerde çalıştım sonra araştırdım lokantacılar çok kazanıyor, en az Suriyeli lokanta nerede var, bu mevkide yoktu ilk ben açtım, ben açtıktan sonra bir kaç yer daha açtı ama ben müşteri kitlemi oluşturmuştum, akrabası, tanıdığı olanlar giderler oralara ama çoğu bana alıştı, benim yemeklerime alıştı. Farklı lokantaların açılması tabii ki de benim kazandığım parayı böldü, ben tekken ayda 2.000

kazanıyordusam şanda 1.000 TL kazanıyorum, müşteriler bölündü. Akrabası lokantacı olan illaki oraya gider, ben bir şey diyemem ki buna”(K4).

Katılımcının söylediklerinde en dikkat çekici nokta, kendisinin lokantacılaşma yönelmesinin ardından Suriyeli işletme sayısındaki artışa bağlı kazancının düşmesi ve etnik girişimciliğin katılımcının ekonomik sermayesinde olumsuz etkiler yaratmasıdır. Dolayısıyla etnik girişimciliğe bağlı etnik ekonominin de kendi içinde ayrılmış olması katılımcının memnuniyetsiz bir tavır takınmasına sebebiyet vermiştir. Araştırmaya katılan Suriyeli girişimciler arasında K11 adlı görüşmeci yan yana tuhafiyi hizmeti verdikleri işletmeleri arasında rekabet ortamı olmadığını şu şekilde belirtmektedir:

“Biz birbirimizi daha önceden tanyorduk, ben yaptığım el işi malzemeleri satmak istediğimi, dükkân kiralamak istediğimi belirtmişim, arkadaşımda benim dibimde dükkân var boş dedi, dükkân sahibiyile konuştuk, makul fiyata bana burayı verdi... Komşum dükkân sahibine benim adıma kefil olunca kiraladık burayı (...) herkes kendi rızkını yer. Birbirimize müşteri yönlendirdiğimiz oluyor, yan yana aynı dükkân olamaz mı yani (!)”(K11).

Elde edilen bulgular, gerek bir bölgede yoğunlaşan Suriyeli girişimcilerin gerekse ileriye dönük yatırım yapan girişimcilerin kriz anını fırsata dönüştürdüklerini göstermektedir. Girişimciliğin gereği olan fırsatları gözetme girişiminde bulunan katılımcıların işyerlerini açmada gerekli olan destekleri nereden sağladıklarını ve bu desteğin nasıl boyut kazandığına dair bulgulara “bu sektöre yönelenizde sosyal ağ ve bağlantıların önemi nedir?” sorusuyla ulaşılmaya çalışılmıştır:

“Burayı açarken en çok manevi destek aldım, özellikle dernektekiler çok destekçi oldu, akrabalarım genelde bu mahallede hepsi benden alır, Yeşilova’da oturan akrabalarım var, haftada 1 gelirler haftalık alışverişini benden yaparlar giderler. Destek çok aldım akrabalarımından”(K8).

“Burayı açarken eniştemden maddi destek aldım, kayınbabamdan işi öğrendim, akrabalarımda benden alırlar hep destek oldular. Ben isteksiz olmama rağmen kayınbabam çok uğraştı, işi sevdirdi bana, kazanç da iyi olunca iyi oldu”(K2).

“Kurslara gitmeme teyzem ısrar etti, dükkânın ürünlerini kurslarda yaptım, sonra burayı komşum sayesinde buldum, hep bana destek oldular benden daha çok uğraştılar burayı açmam konusunda”(K11).

Katılımcıların geneli Suriye’den Türkiye’ye aktarılan sosyal sermayelerinden gelen destek sayesinde ayakta kaldıklarını ifade etmişlerdir. Gerek maddi gerekse manevi desteği birbirlerinden esirgemeyen Suriyeli girişimcilerin, bu süreçte en büyük destekçisi sıkı tutulan bağlantıların kendisidir. Bu bağlamda mevcut işlettiği işletmeyi tanıdıktan devralarak faaliyete sokan K15 ve K2 adlı katılımcılar, sosyal ağların önemine şöyle vurgu yapmaktadır:

“Asıl mesleğim eczacılık, arkadaşım benim tatlıcı dükkânı var gel onun başında dur dedi, kendi Avrupa’ya gitti, bende ondan devraldım. Burada zaten hep Suriyeli işletmeler var o yüzden evden oturmakta buraya arkadaşlarla, tanıdıklarla oturuyoruz, iyi oldu”(K15).

“Eniştem yardım etti burayı açmamda. Kayınbabam ben Konya’dayken gel burada hiç kebabçı yok dedi, ben sana işi öğretiyim sende işlet dedi, eniştede para gönderince açtık, kayınbaba öğretti, baya da tuttu, çünkü burada benden başka yok. Bu civardaki herkes bana gelir. Yani akrabalar sayesinde bu yola çıktım, en büyük destekçim onlar”(K2).

Sosyal ağ ve bağlantıları güçlü olan mültecilerin, ev sahibi ülkede hayata tutunmaları kolaylaşmaktadır. Sosyal ağ ve bağların kuvvetli olmasıyla Suriyeli girişimcilerin gerekli sermayeyi bulma, bilgi ve işgücüne ulaşmaları paralellik gösterir. Özetle kendi işinin patronu olma yolunda ilerleyen Suriyelilere kolaylık sunan göçmenlik ağları ve sosyal bağlantıları sayesinde, katılımcının işleteceği yer ve mekânı bir tanıdıktan ya da aileden alarak işletmesi söz konusu olabilmektedir (Yıldız, 2017: 310). Akraba ve arkadaşlardan gelen destek Bourdieu’nün gerekli olduğunda faydalı destekler sağlayan toplumsal ilişkilerin sermayesi olarak tanımladığı sosyal sermaye tanımlamasıyla da örtüşmektedir. Herhangi bir

bireyin, toplumsal bakımdan önemli konumlarda bulunan müşterilerle etkileşimi beraberinde saygınlığı ve itibarı da yanında getirecektir (Bourdieu, 1977: 503 akt. Field, 2008: 20). Dolayısıyla akraba ve arkadaşlardan gelen desteğin boyutu, sosyal sermaye birikiminin de büyüklüğünü temsil etmektedir. Ayrıca araştırma bulgularının genelinde Türkiye'ye geldikten sonra yapılan birikim ve tanıdıklardan gelen desteğe bağlı işletme açma atılımlarının daha kolaylaştığı anlaşılmaktadır. Ayrıca etnik kimliğe sahip olan katılımcıların girişimcilik deneyimlerini nasıl anlamlandırdıklarını anlayabilmek adına "Suriyeli olmanızın girişimci olmanızdaki etkisi nedir? Bunun getirisi nedir?" şeklinde yönlendirilen soruya verdikleri cevaplar şu şekildedir:

"Burayı açmadan önce 3 tane dükkân değiştirdim, devlet sürekli geldi kapattı, açtığım mahallelerde Suriyeli dükkân istemedikleri için halk şikayet etmiş ve kapattılar, en ufak bir şeyi bahane ederek mühürlediler, ben açarken burayı Suriyelilere karşı bir önyargı vardı, istemiyorlardı, hayata küsmeme bile neden oldu bu durum, vazgeçtim açmayacaktım ama yine açtım"(K3).

"Türkiye'de biz Suriyeli olduğumuz için insan muamelesi görmüyoruz resmen, ilk geldiğimizde evraklarımız geçersiz sayıldı, ben edebiyat öğretmenliği okuyordum, evraklarım yanımda, kabul etmediler kendi ülkende geçerli o burada geçersiz dediler, ülkemizdeki statümüz yandı buraya gelince, bende o yüzden İzmir'de dükkân açmaya yöneldim, yapacak bir şey yok çünkü"(K2).

"Türkiye'ye biz ilk geldiğimizde durumu iyiydi buranın. Suriyelilere karşı önyargılı değillerdi, yardım ediyorlardı, dükkân açtığımızda Türkçe bilmediğimiz için anlaşamıyorduk yardımcı oluyorlardı, Suriyeli dükkânlar baya işliyordu ilk zamanlar, birisi bir dükkân açtı devamı geldi, Suriyeli dükkân sayısı arttı, Türk esnafın bakışı da değişti, Suriyelilerin müşterileri bölündü, satışlar azaldı, sorunlar arttı, Suriyelileri dışlama başladı zamanla"(K4).

Suriyeliler Türkiye'ye ilk geldikleri sıralarda, sayılarındaki azlıktan kaynaklı pek görünür değillerdi. Ne zaman Suriyelilerin sayısında yoğun bir artış yaşandı o zaman sıkıntılar kendini göstermeye başlamıştır. Her geçen gün artan Suriyeli nüfusunun, Türkiye'nin ekonomisine 'ekstradan külfet' oluşturduğuna yönelik anlayışın yaygınlık kazanmasına neden olurken Suriyelilerin Türkiye ekonomisindeki ücretli çalışan konumu sarsıntıya uğramıştır. Aynı zamanda yerel halkta da Suriyelilere karşı nefret söylemini içeren duygular uyanmaya başlamıştır.

"Biz Türkiye'ye gelince işçilik ucuzladı, bizden önce bir kişi 1000 TL'ye çalışıyorsa aylık Suriyeli gelince ücretler 300 TL'ye düştü. Hem Türkler hem de Suriyeliler bu durumdan mağdur oldu, yok pahasına, saatlerce çalıştırıldık, çalışmazsan git, kapıda bekleyen bir sürü çalışacak adam var dendi, fırsatçılık biz geldikten sonra çok arttı, bizde o yüzden kendi yerimizi açtık"(K5).

Katılımcıların işletme açmaya teşvik eden faktörlerin en başında 'bağımsızlık' isteği gelirken, 'saygınlık görme', 'kendi işini kurma' gibi etmenlerin de motive kaynağı olduğu ifadelerinden anlaşılmaktadır. Aynı zamanda katılımcıların Türkçe bilmemeleri ve Suriyelilerin yaşamakta oldukları yerleşim alanında geleneksel ihtiyaçlarına/tükettikleri ürünlere yönelik mal ve hizmetin yoksunluğu işletmeye bağlı iş koluna yönelmelerinde önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.4. Etnik Ekonominin ve Etnik Girişimciliğin Sosyal Sermaye Üzerinden Değerlendirilmesi

Çalışmanın asıl ortaya çıkış temasını oluşturan İzmir'deki Suriyeli küçük girişimcilerin nasıl bir etnik girişimci ağı oluşturduğuna ve etnik ekonomilerini nasıl kurduklarına yönelik bulgular bu başlık altında ele alınmaktadır.

Etnik girişimcilik modelinin genel olarak Suriyelilere hizmet veren küçük ölçekli işyerlerinden oluşan kahvehane, küçük restoran, tatlıcı, oto yıkama, berber, giysi mağazası, döner büfesi vb. işletmelerde kendini gösterdiği (Erdoğan, 2017: 83) öncü çalışmalarda da belirtilmiştir. Bu çalışmada da İzmir'de bulunan Suriyeli işletme sahiplerinin etnik girişimcilik modeli sunduğunu destekleyen eğilim ise

katılımcıların müşteri kitlelerinin Suriyelilerden oluşması ve yukarıda belirtilen işletmelere benzer nitelikleri içermesidir.

“Suriyeli olduğumuz için müşterilerimizde Suriyeli, bizi dışladıkları için Türk gelmiyor tabi Suriyeli kadar. Göçmen olmamız nedeniyle Türk müşteri çok nadir geliyor, buda ister istemez ekonomik olarak kısıtlıyor bizi”(K6).

“Genelde Suriyeli, Türkler yumurta ve yoğurt alıyorlar başka bir şey almıyorlar. Bizim mallar Suriyeli malı bizim halk alıyor”(K1).

Görüldüğü üzere Suriyeli işletmelerin müşteri profili yine Suriyeliler tarafından şekillenmektedir. Tosun (2014: 47-51)'un Almanya'daki 200 Türk girişimci ile yaptığı benzer çalışmadaki 188 katılımcı, müşteri profilinin Türklerden oluştuğunu belirtirken faaliyette olan işletmelerinin Türklerin başka yerlerde bulamayacakları ihtiyaçlarını karşılar nitelikte olduğunu savunmuştur. Benzer şekilde etnik bağların hüküm sürdüğü ve sunulan ürünlerin etnik gruba hitap ettiği bu girişimcilik modelinde, elde edilen gelirin yine etnik grup içinde işlerlik kazanarak ekonominin grup içine hapsediğine dair algı da güçlenmektedir:

“Bizim ekmeğimiz Türk ekmeğinden farklı, biz lavaş yeriz, bunu arıyoruz, bulamıyoruz yok Türkiye’de. Antep’te Suriyeli işadamları fabrika açtı, bizim mühendisler Suriye’deki aynı tat, aynı lezzeti yaptılar Türk bakkallara vermeye çalıştılar ama Türk bakkalları kabul etmedi, satmadılar bizim ürünleri. Bizde kendi bakkallarımızı açtık, Suriyeli bakkal olarak adlandırıldık. Ürünlerimizin hepsi Mersin ve Antep’teki fabrikalardan geliyor. Bizim cipslerin tadı farklı, çok baharatlı ve fiyatı uygun. Bu cips Türk bakkalda 1 TL, bizde 4’ü 1TL biz ucuza geliyor, bizde ucuza satıyoruz”(K8).

Etnik ekonomi modeli sunan işletmelerin genelinde Suriyeli ürünlerin ticaretini ve satışını yapmaları, doğal olarak müşteri portföylerinin Suriyelilerden oluşmasına sebep olmaktadır bu durum Suriyelilerin kapalı sosyal ağlar oluşturmalarına sebebiyet vermektedir. Açıktır ki, etnik grup üyeleri arasındaki sosyal ağ ve bağlantılar sayesinde ayakta duran belli sektörler yine ortak etnik köke sahip bireylerin işbirliği ile ekonomik kazançlar elde ettikleri için etnik ekonomi göçmenler arasında ayrı bir ekonomi modeli sunmaktadır. Korumacı bir model olan etnik ekonomi, maliyet bakımından külfetli olabilecek girişim faaliyetlerini ve azınlıkların arasındaki rekabeti etnik ağ ve bağlantılarla minimize etmektedir (Akyiğit, 2016: 153). Sosyal ağlar sayesinde işletmelerin varlığından haberdar olan etnik grup üyelerinin, ticari anlamda işletme sahibine avantaj sunmakla kalmayıp kendi aralarında sosyal ilişkileri de güçlenmektedir. Doğrudan veya dolaylı yollardan birbirleriyle irtibat halinde olan ağ içindeki üyelerin, birbirlerine işyerlerinin tanıtımını yapmasıyla ekonomik sermaye olumlu etkilenmekte (Tosun, 2014: 53) ve etnik dayanışma ağının açığa çıkmasına sebebiyet vermektedir.

“Müşterilerle özellikle Suriyeli kadınlarla aramız çok iyi. Benim ürünlerim Suriye malı genelde, bizim alışık olduğumuz ürünler. Diyelim ki, daha önce gelmemiş olan farklı yeni bir koku geldi, birbirimizde telefonlarımız vardır. Mesaj atarım yeni kokular geldi derim, o ona haber verir(16).

İzmir’in Basmane semtinde yoğunlaşan Suriyeli mikro işletmeler, zamanla Suriyelilerin karakteristik özelliklerini yansıtan mekânlara dönüşmüştür. Genel olarak eğitim seviyeleri alt düzeylerde seyreden ve grup içinde Arapça konuşan Suriyeli işletmecilerin, Türkçe öğrenme becerilerini geliştirememeleri kapalı ağlara mahkûm olmalarına sebep olmuştur. Faaliyet gösterdikleri iş kolunun dışında pek bir yeterliliği ve eğitimi bulunmayan Suriyeli girişimciler, etnik ekonominin içinde hapsedilmiş ve mevcut işletmeyi açma girişimine yönelmişlerdir. Bu bağlamda etnik kökene dayalı oluşan sosyal ağ ve bağlantılar, iş hakkında gerekli bilgi kanallarına kolay erişimi sunarken etnik sermaye ve etnik işgücü kapsamında olası boşlukları doldurmaktadır. Belli iş alanlarının ve sektörlerin belirli bir etnik grup tekelinde bulunmasıyla etnik grubun kontrolünde olan bir ekonomi alanı ortaya çıkmaktadır (Akyiğit, 2016: 153).

Katılımcılara “işletmenizde kaç kişi çalışmaktadır, bunlar kimlerden oluşmaktadır?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruyu cevaplayanlar arasında yer alan K4 ve K14 kodlu lokanta işletmecilerinin bağımsız şirket kurarak işveren konumunda yer aldıkları; geri kalan katılımcıların ise küçük sermayeler ile esnaflık

ve zanaatkârlık yaptıkları anlaşılmaktadır. İşveren konumunda olan lokantacı girişimcilerin istihdam sağladıkları bireylerin de sadece Suriyeli olması, etnik ekonomi oluşturarak mensubu oldukları etnik grup içinde sermayenin işlerlik kazanmaya başladığını göstermektedir. Görüşülen K4 adlı katılımcının 1 tane Suriyeli çalışanı varken K14 adlı katılımcının istihdam sunduğu 3 tane Suriyeli çalışanı bulunmaktadır. Türkiye'ye geldiği günden itibaren lokantacılık yapan ve 5 yıllık süre zarfında işlerinin giderek büyüdüğünün altını çizen K14 adlı katılımcı işlerin yetişemeyecek dereceye gelmesiyle 3 tane Suriyeli çalışan istihdam ettiğini belirtmektedir. Katılımcılar arasından K17 adlı katılımcı "*kendinizden başka işletmenizde çalışan var mı*" sorusuna şu şekilde açıklık getirmiştir:

"Suriye'deyken abimin ayrı, benim ayrı kahve dükkânımız vardı. Burayı ortak açtık vardiya çalışıyoruz. Sabah ben, akşam abim geliyor bazen sabah abim akşam ben değişimli olarak bu dükkânda çalışıyoruz, sadece ben çalışmıyorum"(K17).

Görüşmeci burada işletmelerinin aslında kendi çapında aile şirketi olduğunu belirtmektedir. Aile üyelerinden birisi ile ortak karar vererek açtıkları işletmeyi vardiya bir şekilde işletmekte ve geliri ortak pay etmektedirler. Tekinkaya (2015: 118) tarafından şekillendirilen "*Göç ve Etnik Ekonomi: İstanbul Bayrampaşa'da Boşnak Göçmenler*" adlı tez çalışmasında görüşülen Boşnak girişimcilerin benzer şekilde Boşnak işgücü istihdam ettikleri ve bu istihdamın işverenlerin Boşnak akrabalarıyla şekillendiği sonucuna ulaşmıştır. Bu durumun Boşnak işçilerin etnik kökene sahip olmalarıyla değil, akrabalık ve tanıdık olmalarıyla alakalı olduğunu belirtilen Tekinkaya'nın çalışmasında yer verdiği gibi İzmir'deki Suriyeli küçük girişimcilerin istihdam şekli benzerlik göstermektedir.

Göç ağlarının hüküm sürdüğü günümüz toplumlarında özellikle mülteciler arasında işlevselliğini koruyan göçmen ağları, etnik ekonomi modelinde de bağlayıcılığını ortaya koymuştur. Genel itibariyle etnik ekonomi modeli, etnik girişimcilik kavramının içselleştirilmesiyle anlam genişlemesine maruz kalıp sınırları tam olarak çizilmemiş bir olgu olarak varlık kazanmıştır. Etnik ekonomi modeline kıyasla etnik girişimcilik kavramının daha baskın olduğu yapılan çalışmalardan anlaşılrsa da aralarındaki benzerliklerin, farklılıklar üzerinden okunması mümkün gözükmemektedir. Özellikle Suriyeli girişimcilerin etnik girişimci olduklarına dair genel kabul, Suriyelilere sundukları hizmet ve Suriyeli bireylere sundukları istihdamla bütünleşince etnik ekonominin koşulları sağlanmış olmaktadır. Etnik girişimcilik daha çok aynı etnik gruba dahil olan bireylerin kendi işini kurmasıyla şekillenirken etnik ekonomi ise etnik girişimci, etnik işveren ve etnik çalışanları kapsamaktadır. Bu içeriklere etnik grup üyelerine ürün hizmeti sağlayarak müşteri profilinin yine etnik üyelerden oluşmasını da eklersek bütünleşik bir etnik ekonominin ortaya çıktığını söylemek yerinde olur.

SONUÇ

Bu çalışmada, insan ilişkilerine vurgu yapan sosyal sermayenin, Suriye'deki iç savaşın farklı boyutlara ulaşmasına istinaden Türkiye'ye gelerek İzmir'de mikro ölçekli girişimcilik modeli sunan Suriyeli işletmeciler üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Bu bağlamda görüşmecilerden elde edilen veriler dâhilinde katılımcıların Türkiye'ye gelmeyi seçmelerindeki etmenler, mekânsal yakınlık, güvenlik kaygısı ve sosyo-ekonomik yakınlık olarak tespit edilmiştir. Göç ağlarının aracılık etmesiyle şekillenen göç kararı, İzmir'de bağlantı kurulan akraba ve tanıdıklarla girilen etkileşim tarafından desteklendiği sonucuna ulaşılmıştır. Genel itibariyle Suriyeli mültecilerin göç etme biçimleri değerlendirildiğinde, göç sürecinde yapısal faktörlerle birlikte en büyük etkenin sosyal ağlar olduğu bulgulanmıştır. Zorunlu göçle Türkiye'ye gelen Suriyelilerin sosyal bağlantılarını içeren aile, akraba, arkadaş ve tanıdıklarla irtibatın akabinde İzmir'e gelip yerleşmeleri, Halep'ten İzmir'e taşınan ağların bir temsili olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki katılımcıların göç ettikleri yerler her ne kadar farklılık gösterse de göç olgusu, büyük ölçekte zincirleme göç ile açıklanabilir. Bu araştırmaya dayanarak güncel zincirleme göç kuramlarını ağ kuramları ile desteklemek de mümkün gözükmemektedir. Sosyal ilişkiler ağ kuramının *sosyal sermaye* kuramının gerek *beşerî sermaye*

gerekse *ekonomik sermaye* üzerindeki etkisi yadsınamaz.⁴ Bu bağlamda Suriyeli mültecilerin sahip oldukları sosyal sermayenin göç sürecindeki etkisinin oldukça önemli olduğu gözlemlenmiştir.

İzmir'in Basmane'sinin "küçük Suriye" olarak tanımlanması ve buna dair genel kabul, araştırma dâhilinde geçerliliğini korumaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın şekillenmesinde büyük bir öneme sahip olan Basmane, Suriyelilerin aralarındaki homojen yapının iş piyasasına yansıdığı ve etnik ekonomiye hapsolmuş kapalı ağların bir arada toplandığı mekân olma özelliğini korumaktadır. Suriyeli girişimcilerin ekonomik özerklik kurdukları ve kendi habitatlarını oluşturdukları İzmir'in Basmane ilçesinde etnik ekonomi aracılığıyla mekânsal dokuyu yeniden ürettikleri dikkat çekmektedir.

Katılımcıların Suriye'de savaş çıkmadan önce aslında var olan fakat kullanılmadığı için varlığından haberdar olunmayan sosyal sermayeleri Türkiye'ye aktarılırken sosyal ağları *bağlayan sosyal sermaye* ekseninde kendini göstermektedir. Türkiye'de Suriyelilerin ekonomik entegrasyon sürecinde bağlayan sosyal sermayelerinin işlevi ise pozitif ve negatif olmak üzere çift yönlüdür. Bu doğrultuda katılımcılar arasında bağlayan sosyal sermayenin pozitif işlevinin Suriyelilerin hayata tutunmalarındaki öncül kaynakları temsil ettiği açıktır. Olumlu etkisine karşılık ev sahibi ülkenin diğer üyeleriyle iletişimini kısıtlayarak mültecileri kendi topluluklarının içine hapsedmesi ise bağlayan sosyal sermayenin negatif işlevinin arasında yer almaktadır.

Diğer yandan Suriyeli mültecilerin göç etmesinin başlangıcında bağlayan sosyal sermaye etken durumdayken zamanla girişimcilik sürecine giren Suriyeli girişimcilerin *köprü kuran sosyal sermayeye* yöneldikleri anlaşılmıştır. Egemen kültür içinde varlık kazanmaya çalışan Suriyeli mültecilerin ev sahibi ülkenin diğer üyeleriyle iletişimi, iç içe geçmiş özerkliklerin etkileşimine ön ayak olurken bu ilişkiselliklerin farklılıklar üzerinden okunması kolaylaşır. Açık ki, farklılıkların özneleri bu perspektiften okudukları süre zarfında daha dinamik yapıya sahip olabilmektedirler. Bunun onlara getirisi ise toplum içinde daha görünür olup seslerini duyurabilme imkânı kazanmalarındadır. Kendi ülkelerindeki beşerî sermayelerini Türkiye'ye aktarıp asıl mesleklerine yönelik iş bulamadıklarını belirten katılımcıların yanında Suriye'de aynı iş kolunda faal olan katılımcıların varlığı araştırmaya yansımıştır. Bundan dolayı Suriyeli küçük girişimcilerin işletmecisi olmalarında eğitimin önemi yok denecek kadar azdır. Katılımcıların Suriye'den İzmir'e aktarılan girişimcilik tecrübesiyle birleşen etnik dayanışma ağlarının katılımcılara en büyük desteği sunduğu anlaşılmaktadır. Suriyeli girişimcilerin ifadelerinden, girişimciliğe teşvik eden faktörler arasından 'kendi işinin patronu olma', 'saygınlık görme', 'bağımsızlık isteği' gibi unsurların sosyal bağlantılarının desteğiyle birleşerek girişimcilik sürecini başlatmada önemli bir etken olduğunu ifade edebiliriz.

Zorunlu göç dalgasıyla Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin bir süre farklı iş kollarında çalışmalarlarıyla yaptıkları birikim, Türkiye'de kendi ülkelerindeki işletmelerinin devamı mahiyetinde girişimciliğe adım atmalarına kaynaklık etmiştir. Uzunca bir süredir Türkiye'de bulunan katılımcıların Türkçe öğrenememiş olmalarıyla birlikte beşerî sermayelerinde kayda değer bir gelişme olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Suriyeli girişimcilerin göçmenlik ağlarıyla kuvvetlenen sosyal sermayeleri ile Suriye'de kaybettikleri ekonomik sermayeleri etnik girişimcilik aracılığıyla dengelenmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgular Suriyeli küçük girişimcilerin iç içe geçmiş ekonomik ve sosyal sermayeleri, girişimcilik üzerinde belirgin bir etkiye sahip olduğunu beşerî sermayelerinin girişimcilikte önemli bir aracı rol oynamadığını göstermektedir. Bu durum nitelikli Suriyelilerin vasfını kaybetme girdabına düşme tehlikesiyle karşı karşıya kaldıklarının göstermektedir.

Sonuç olarak Türkiye'de etnik girişimciliğin gelişmesi Suriyelilere bir yandan "mülteci kimliğini deneyimleme" sürecinde özellikle ekonomik entegrasyon düzeyinde olumlu işlevsel etkileri vardır. Diğer yandan bireylerin "serbestçe savrulmalarını" önleyecek biçimde Suriyelilerin tercihlerini izleyip kontrol ederek tercihlerini kısıtlamaktadır. Bundan dolayı Suriyelilerin ekonomik entegrasyon süreci ele alınırken sosyal sermayenin pozitif ve negatif işlevsel yönlerinin dikkatli bir şekilde okunması gerekmektedir. Türkiye'de Suriyeliler özelinde etnik girişimcilik konusu etnik ekonomi kapsamında ele alınarak bireylerin

⁴ Sosyal sermaye ve sosyal ağ kavramının girişimcilik özelinde tartışıldığı ayrıntılı bir çalışma için ayrıca bkz. Çitçi, Umut Sanem, (2015) "Girişimcilikte İşbirliği Geliştirme ve Sosyal Ağların Önemi", Girişimcilik: Temel Kavramlar, Girişimcilik Türleri, Girişimcilikte Güncel Konular - Siyah İnci Akademi, 337-366.

nasıl bir sosyal ağ kurduklarını anlamaya odaklı çalışmaların yapılması önemlidir. Özellikle iş kollarından hareket ederek ve girişimcilerin demografik özellikleri göz önünde bulundurulduğunda kuşaklararası etkilerinin araştırılması önemli bir gereklilik olarak önümüzde durmaktadır. Bununla birlikte Suriyelilerin Türkiye'nin belli bölgelerinde yoğunlaşmış kendi habitatlarını kurmaları ve kendi içlerine hapsolmaları yerine yerel halkla etkileşim düzeylerini arttırabilecek bir toplumsal yapının sağlanabilmesi için özellikle mikro ve mezo ölçekte çalışmalara ihtiyacımız olduğu açıktır.

MAKALE BİLGİ FORMU

Yazar(lar)ın Notları

Bu makale 23/12/2020 tarihinde Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde savunulan Suriyeli Girişimcilerin Etnik Ekonomi Oluşturmalarında Sosyal Sermayenin Rolü: İzmir Örneği başlıklı yüksek lisans tezinin verilerine dayanarak yazılmıştır.

Yazar(lar)ın Katkıları

HA: Çalışma fikrinin oluşturulması, çalışmanın tasarımı, sonuçların yorumlanması, eleştirel inceleme ve makale yayınlama süreci,

ZB: Veri toplanması, kaynak taraması, sonuçların yorumlanması, makale yazımı.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar

Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası

Çalışma için ilgili üniversitenin Araştırma Etik Kurulu'ndan etik onay (Etik Kurul Onay Kodu: 2020/ 3589) ve kurum izinleri alındı. Veriler toplanmadan önce katılımcılara çalışma ile ilgili açıklamalar yapıldı, elde edilen verilerin gizli kalacağı konusunda güvence verilerek, yazılı ve sözlü onamları alınmıştır.

Teşekkür

Çalışmamız sırasında bize destek ve katkı sağlayan tüm katılımcılara teşekkürlerimizi sunarız.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (2017). "Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-ötesi Yurttaşlığa" 3. Baskı. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akyiğit, H. (2016). "Etnik Toplumsal Ağların İş Gücü Piyasasına Geçişlerdeki Etkisi: Suriyeli Mülteciler Örneği", Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal, Volume:8, s.s. 149 - 159
- Bayrak, H. C. (2018). "Suriyeli Mültecilerin Sosyal Uyumunda Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: İzmir Örneği", İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı
- Bourdieu, P. (1986). "The Forms of Capital", G. Richardson (der.), Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education, New York: Green-wood Press, s.241-58

- Boz, H. (2007). "Etnik Girişimcilik: Almanya'da Faaliyet Gösteren Türk Kökenli Girişimciler Üzerine Bir Araştırma", Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Antalya
- Coleman, J. S. (2010). "Beşerî Sermayenin Yaratımında Sosyal Sermaye", (Ed. Mehmet Murat ŞAHİN ve Ahmet Zeki Ünal), Sosyal Sermaye: Kuram-Uygulama-Eleştiri, Değişim Yayınları, İstanbul. S.(77-119).
- Çağlayan, S. (2006). "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi", Muğla üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(İLKE), Sayı 17, s. 67-90
- Çetin, S. (2017). "İzmir'deki Yerel Halkın Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Algısı", Afyon Kocatepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Sosyoloji Ana Bilim Dalı/ Yüksek Lisans Tezi
- Çitçi, Umut S. (2015). "Girişimcilikte İşbirliği Geliştirme ve Sosyal Ağların önemi", *Girişimcilik: Temel Kavramlar, Girişimcilik Türleri, Girişimcilikte Güncel Konular* - Siyah İnci Akademi, 337-366.
- de Haas, Hein. 2010. "The Internal Dynamics of Migration Processes: A Theoretical Inquiry". *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36(10):1587-1617.
- Erdoğan, T. (2017). "Göç ve İskân- Göç ve Göçmen Kavramlarının Analizi", Palet Yayınları, Aralık, Konya, s.s. 13-28
- Ergönül, E, Sadioğlu, U. (2020). "Kentsel Çöküntü Alanları Üzerine Teorik Bir Tartışma", Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , Cilt 11 Ek Sayı-1 , 155-180
- Faist, T. (2003). "Uluslararası Göç ve Ulus-aşırı Toplumsal Alanlar", çev. Azat Zana Gündoğan-Can Nacar, Bağlam Yayınları
- Field, J. (2008). "Sosyal Sermaye", İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, çev: Bahar Bilgen ve Bayram Şen, 2. Baskı, İstanbul
- Gerni, M. (2013). "İlişkilerin Maddi Yönü Sosyal Sermaye ve Örgütsel Boyutu", Beta Yayınları, Mayıs
- Harriss, J. ve Renzi, P. D. (2010). "Sosyal Sermaye Kavramı: Kayıp Halka mı Yoksa Analitik Olarak mı Kayıp?", (Ed. Mehmet Murat ŞAHİN ve Ahmet Zeki Ünal), Sosyal Sermaye: Kuram-Uygulama-Eleştiri, Değişim Yayınları, İstanbul, s.(7-44)
- Karagül, M. (2012). "Sosyal Sermaye (Kapitalizmin Kör Noktası)", Nobel Yayın
- Kaya, A. F. (2015). "Etnik Girişimci İşletmelerin Kurumsallaşma Düzeyleri ile Belirsizlikten Kaçınma Dereceleri arasındaki İlişkinin Araştırılması: Polonya Örneği", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Kaya, M. (2017). "Türkiye'deki Suriyeliler: iç içe geçişler ve karşılaşmalar", Hiper Yayın, İstanbul
- Kaygalak, S. (2009). "Kentın Mültecileri", Neoliberalizm Koşullarında Zorunda Göç ve Kentleşme", Dipnot Yayınları, Ankara
- Kolukırık, S. ve Özcan, N. (2019). "Farklılık ve Farkındalık Ekseninde Suriyeli Göçmen Nüfusun Sosyolojik Özellikleri: Payas İlçesi Örneği", *Göç Dergisi*, 6 (2), 191-212.
- Korkmaz, A. (2011). "Göç ve Din: İsveç'teki Kurulular Örneği", Çizgi Kitabevi Yayınları
- Koyuncu, A. (2020). "Toplumsal Kabulde Ekonominin İmkânı -Konya'daki Suriyeli Girişimciler-" *İnsan ve Toplum Dergisi*. 10 (3), 100-131
- Light, Ivan ve Steven Gold (2000) *Ethnic Economies*, New York.
- OECD. (2007). "Hedef Gruplara Girişimcilik Desteği". içinde *Girişimcilik ve Yerel Ekonomik Kalkınma, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)*

- Ojo, S. (2013). *Diaspora Entrepreneurship: A Study Of Nigerian Entrepreneurs In London*, A thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy, University of East London.
- Öğüt, A. ve Erbil, C. (2009). "Sosyal Sermaye Yönetimi", Çizgi Kitabevi Yayınları, 2. Baskı Konya
- Portes, A. (1998). "Social capital: Its origins and applications in modern sociology", *Annual review of sociology*, 24.1: s.1-24.
- Subanova, A. (2013). "Türkiye'deki Kırgız Kökenli Göçmen Girişimciler Üzerine Alana Araştırması", Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/İşletme Anabilim Dalı/ Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı / Yüksek lisans Tezi
- Şimşek, H ve Yıldırım, A. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tekinkaya, E. (2015). "Göç ve Etnik Ekonomi: İstanbul Bayrampaşa'da Boşnak Göçmenler", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı-Çalışma Ekonomisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Tosun, E. (2014). "2008 Küresel Ekonomik Krizinin Almanya'daki Türk Etnik Girişimciler Üzerindeki Etkisi", Karadeniz Teknik üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yönetim ve Organizasyon Programı, Yüksek Lisans Tezi
- Vesek, S., Suğur, N. (2021). "Türkiye'deki Suriyelilerin Kentsel Yaşam Deneyimleri Gaziantep ve İzmir Örneği", *İnsan Ve Toplum Dergisi*, dx.doi.org/ 10.12658/M0512
- Yaman, A. (2016). Suriyeli sosyal sermayenin inşası ve yeniden üretim sürecinin sivil toplum ve ekonomik hayat alanlarında incelenmesi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, (3), 94-127.
- Yurdakul, H. (2020). "Göçmenlik Damgası: Medyada Göçmenin Anlamsal Kurulumu". Astana Yayınları, Ankara
- Yıldız, S. (2017). "Diaspora Girişimcilik: Türkiye'deki Suriyeli Girişimcilerin Profili", İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Doktora Tezi